

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

VIERASKIELISEN VASTAAJAN OIKEUSTUR- VAN TOTEUTUMINEN RIKOSASIAN KIRJAL- LISESSA MENETTELYSSÄ

Sanna Simola

Opinnäytetyö
Toukokuu 2017
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellinen asiantuntijuus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellinen asiantuntijuus

SIMOLA SANNA:

Vieraskielisen vastaajan oikeusturvan toteutuminen rikosasian kirjallisessa menettelyssä

Opinnäytetyö 54 sivua, joista liitteitä 1 sivu
Toukokuu 2017

Kirjallinen menettely on rikosprosessi, jossa ei järjestetä lainkaan suullista pääkäsittelyä. Menettelyn tarkoituksena on alusta asti ollut nopeuttaa tuomioistuinkäsittelyä sekä säästää kustannuksissa. Menettelyssä asia ratkaistaan säädettyjen edellytysten täytyessä pelkän kirjallisen aineiston perusteella. Tämän vuoksi kirjallinen menettely on poikkeus perus- ja ihmisoikeuksien mukaiseen pääsääntöön suullisesta ja julkisesta oikeudenkäynnistä. Kirjallisella menettelyllä on siis ominaispiirteitä, jotka jossain määrin rajoittavat vastaajan oikeusturvaa. Oikeusturva on kuitenkin laajuutensa vuoksi tässä työssä rajattu perustuslain 21 §:n mukaisiin säännöksiin. Oikeusturvan tekijöitä käsiteltiinkin työssä erityisesti kirjallisen menettelyn kannalta, mutta toki samalla myös yleisemmin.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten vieraskielisen vastaajan oikeusturva toteutuu rikosasian kirjallisessa menettelyssä. Työssä tehtiin selkoa siitä, millainen kirjallinen menettely on prosessina ja millaisia edellytyksiä sen käyttämiseen on. Lisäksi työssä selvitettiin oikeusturvan keinoja, joiden avulla vastaaja pääsee tuomioistuimessa oikeuksiinsa. Opinnäytetyössä keskityttiin ainoastaan vieraskieliseen asiakkaaseen, joten suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvat on rajattu työn ulkopuolelle. Opinnäytetyön tavoitteena oli varmistua siitä, että vieraskielisen vastaajan oikeusturva toteutuu laissa määrättyllä tavalla. Tämän selvittäminen oli ensiarvoisen tärkeää työn toimeksiantajan kannalta. Tavoitteena oli lisäksi luoda kattava kokonaiskuva niin käräjäoikeuden virkailijoille, erityisesti kärjäsihteereille, kuin aiheesta muuten kiinnostuneille lukijoillemkin.

Opinnäytetyö oli pääosaltaan lainopillinen tutkimus. Lisäksi työtä varten toteutettiin asiantuntijahaastatteluita Pirkanmaan käräjäoikeuteen tahoille, jotka työskentelevät kirjallisten rikosasioiden parissa. Käytännönläheisyyttä työhön toi kirjoittajan oma työkokemus käräjäsihteerinä kirjallisen menettelyn tehtävissä. Työn toimeksiantosopimus on tehty Pirkanmaan käräjäoikeuden kanssa.

Asiasanat: kirjallinen menettely, oikeusturva, vieraskielinen vastaaja

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Administration
Option of Legal Expertise

SIMOLA SANNA:

The Fulfilment of a Foreign Defendant's Legal Protection in the Written Procedure of a Criminal Case

Bachelor's thesis 54 pages, appendices 1 page
May 2017

Written procedure is a criminal procedure where the oral main hearing is not organized. The main purpose of this procedure is to speed up the court proceedings and to lower the costs. When prescribed prerequisites are fulfilled, the case can be ruled solely based on documents. The right to public and oral trial is regulated by the civil and human rights. However, written procedure is an exception to this right because of the characteristics of the written procedure, which constricts the defendant's legal protection. In this thesis, legal protection is discussed according to the 21st article of The Constitution of Finland. This thesis mostly deals with legal protection from the perspective of the written procedure.

The purpose of this thesis was to find out how a foreign defendant's legal protection is fulfilled in the written proceedings of a criminal case. This thesis explained the written procedure as a process, and the prerequisites that there are to use it. The means to reach the defendant's legal security were also investigated. Only the defendants speaking a foreign language were handled, so Finnish, Swedish or Sami speaking people were not included here. The target of this thesis was to confirm that the foreign defendant's legal protection is achieved as per the law. An objective was also to give a full overview to the district court officers, especially district court secretaries, and other readers interested in this subject.

The research method in this thesis was mainly juridical. Some specialists were interviewed for the background study. This thesis obtained practicality through the author's work experience as a district court secretary. The thesis was commissioned by the district court of Pirkanmaa.

Key words: written procedure, legal protection, foreign defendant

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
1.1	Työn taustaa.....	6
1.2	Työn tavoite ja tarkoitus	9
1.3	Työn rakenne	10
1.4	Toimeksiantaja.....	11
2	KIRJALLINEN MENETTELY	12
2.1	Yleistä	12
2.2	Edellytykset kirjalliseen menettelyyn	12
2.3	Kirjallisen menettelyn soveltamisala	15
2.4	Kirjallinen menettely	16
2.4.1	Esitutkinta	16
2.4.2	Syyteharkinta.....	16
2.4.3	Syyttäjähäaste.....	17
2.4.4	Käräjäoikeuden käsittely	18
2.4.5	Ratkaisun antaminen	19
2.5	Poissaolokäsittely.....	20
3	OIKEUSTURVA.....	22
3.1	Oikeusturva ja oikeudenmukainen oikeudenkäynti	22
3.1.1	Asianmukainen käsittely	23
3.1.2	Käsittelyn viivytyksettömyys.....	25
3.1.3	Viranomaisen toimivaltaisuus	27
3.1.4	Käsittelyn julkisuus.....	28
3.1.5	Oikeus tulla kuulluksi	31
3.1.6	Päätöksen perusteleminen	32
3.1.7	Muutoksenhaku	33
4	OIKEUDENKÄYNNIN KIELI	36
5	ASiantuntijahaastattelu	39
5.1	Haastattelun toteutus ja aineiston käsittely	39
5.2	Käräjätuomari	40
5.3	Käräjänotaari.....	41
5.4	Käräjäsihteerit	42
6	POHDINTA.....	46
	LÄHTEET.....	51
	LIITTEET	54
	Liite 1. Haastattelulomake.....	54

LYHENTEET

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus 4.11.1950 (SopS 18-19/1990)
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EU	Euroopan unioni
HE	Hallituksen esitys
KieliL	Kielilaki 6.6.2006/423
KP-sopimus	YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus 8/1976
LaVM	Lakivaliokunnan mietintö
OK	Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4
PL	Perustuslaki 11.6.1999/731
PeVL	Perustuslakivaliokunnan lausunto
RL	Rikoslaki 19.12.1889/39
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689
YK	Yhdistyneet kansakunnat
YTJulkL	Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 30.3.2007/370

1 JOHDANTO

1.1 Työn taustaa

Tuomioistuimella on valittavanaan neljä erilaista oikeudenkäynnin muotoa; normaali pääkäsittely, poissaolokäsittely, kirjallinen menettely tai tunnustamisoikeudenkäynti. Valinta näiden välillä tehdään vastaajaa haastettaessa. (Frände ym. 2017, 1382.) Tässä opinäytetyössä näistä menettelytyypeistä keskitytään rikosasioiden kirjalliseen menettelyyn, joka on otettu käyttöön käräjäoikeuksissa 1.10.2006. Kirjallinen menettely on prosessi, jossa ei järjestetä ollenkaan suullista pääkäsittelyä, vaan asian ratkaisee yksi tuomari pelkän kirjallisen aineiston perusteella. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (ROL, 11.7.1997/689) määrittelee edellytykset, joiden täytyessä asia voidaan ratkaista kirjallisessa menettelyssä. Menettelyn tarkoituksena on ollut nopeuttaa ja tehostaa oikeudenkäyntejä selkeissä ja tunnustetuissa rikosasioissa, kuitenkin asianosaisten oikeusturvasta tinkimättä. Menettelyn uskottiin lisäksi säästävän kustannuksia kun tuomari voi ratkaista asian kansliassa ilman syyttäjän ja asianosallisten läsnäoloa. (de Godzinsky 2010, 1.)

Oikeusturva on jokaisen perusoikeus, jonka takaa Suomen perustuslaki (PL, 11.6.1999/731). Oikeusturvasta säännellään myös kansainvälisillä sopimuksilla, jotka sitovat Suomea. Yhdistyneet kansakunnat on hyväksynyt vuonna 1966 kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimus, SopS 7-8/1976) ja Euroopan neuvosto hyväksyi yleissopimuksen ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi eli Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS), joka on ratifioitu Suomessa 1990 (SopS 18–19/1990). Nämä kaikki turvaavat perus- ja ihmisoikeuksia sekä niiden toteutumista. Oikeusturva voidaan ymmärtää oikeudellisiksi normeiksi ja periaatteiksi, jotka turvaavat vastaajan ja asianomistajan oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (de Godzinsky 2011, 94). Perustuslaki määrittää oikeusturvan osatekijöiksi muun muassa asianmukaisen käsittelyn, käsittelyn julkisuuden, päätöksen perustelemisen sekä muutoksenhaun (21 §). Näistä tekijöistä poikkeaminen on kuitenkin mahdollista. Kirjallinen menettely on tästä poikkeuksesta hyvä esimerkki, sillä siinä ei järjestetä ollenkaan suullista pääkäsittelyä, joka on määritelty perusoikeudeksi ja oikeusturvan osaksi. Perustuslakivaliokunta on katsonut kirjallista menettelyä valmisteltaessa, että tällainen käytäntö ei muodostu ongelmaksi perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta, mikäli käsittelyn julkisuus pysyy edelleen pääsääntönä. (PeVL 31/2005, 3.) Valmisteluvaiheessa

tärkeänä pidettiin myös sitä, että menettelyn soveltamista, laajuutta ja vaikutusta henkilövoimavarojen käyttöön tarkkaillaan, koska etukäteen oli mahdotonta arvioida menettelyn käyttöalaa (LaVM 1/2006, 5).

Oikeusturva on erittäin laaja käsite ja määritelmiä sille löytyy varmasti yhtä monia kuin määrittelijöitäkin. Näin ollen aiheetta on rajattava opinnäytetyötä paremmin vastaavaksi. Tässä työssä oikeusturvaa käsitellään pääosin perustuslain 21 §:n pohjalta, jossa on tärkeimmät oikeusturvaa luovat tekijät. Nämä tekijät ovat olennaisimmat myös kirjallisen menettelyn kannalta. Lisäksi mukaan on otettu kansainvälistä lainsäädäntöä perustuslain oikeuksista. Oikeusturvan keinoja tarkastellaan yleisesti, mutta myös erityisesti kirjallisen menettelyn näkökulmasta. Menettelyllä on ominaispiirteitä, jotka vaikuttavat keskeisesti vastaajan oikeusturvaan, kuten käsittelyn julkisuuteen sekä oikeuteen tulla kuuluksi, joten työssä on tärkeää pureutua tällaisiin tekijöihin. Toisaalta on tärkeää tutustua yleisesti olennaisiin oikeusturvatekijöihin, kuten muutoksenhakuun ja päätöksen perusteeseen, tarkemmin. Lisäksi työssä oikeusturvaa käsitellään vieraskielisen asiakkaan kannalta. Heidän odotuksensa Suomen oikeusjärjestelmästä, sen toimivuudesta tai esimerkiksi rangaistuksista voivat poiketa todellisuudesta paljon, joten on tärkeää käsitellä sen kannalta keskeisiä oikeusturvakeinoja. Vieraskielisen kannalta on edellisten lisäksi oleellista pureutua myös kielellisiin oikeuksiin, joita vastaajalla on käytössään.

Vieraskielinen onkin yksi keskeinen käsite tässä opinnäytetyössä. Ulkomaalainen ja vieraskielinen ovat käsitteinä toisiaan hyvinkin lähellä ja näiden kahden keskeinen ero liittyy kansalaisuuteen. Kansalaisuuslain (16.5.2003/359) mukaan ulkomaalaisella tarkoitetaan henkilöä, joka ei ole Suomen kansalainen (2 §). Ulkomaalainen voi siis olla vieraskielinen, ja toki voidaan olettaa useimmiten näin olevan. Vieraskielinen taas ei aina ole ulkomaalainen, vaan hänellä saattaa olla Suomen kansalaisuus, mutta hän ei puhu suomea. Vieraskielinen siis lähtökohtaisesti käsitteenä kattaa alleen myös ulkomaalaiset. Vieraskielisten määrä tuskin on tulevaisuudessakaan vähenemässä, koska maahanmuutto on viime vuosina lisääntynyt ja pakolaisten sijoittuminenkaan Suomeen ei liene tulevaisuudessa radikaalisti vähenemässä. Tämän vuoksi on tärkeää ja mielenkiintoista pureutua heidän oikeuksiinsa tuomioistuimessa. Tässä työssä käsitellään niin Suomessa kuin muualla asuvienkin, mutta muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvien, oikeusturvaa. Erottelua ulkomaalaisen ja vieraskielisen välillä ei jatkossa tehdä, vaan oletuksena työssä on, että ulkomaalainen ei puhu suomea niin, että pärjäisi sillä tuomioistui-

nessa. Käräjäoikeuden näkökulmasta tyypillinen tapaus vieraskielisestä on se, että henkilö tekee Suomessa oleskellessaan rikoksen ja on sen jälkeen lähdössä takaisin kotimaahansa, esimerkkinä virolainen rekkakuski. Toisenlainen tyyppitapaus on sellainen, jossa rikoksen tekijä on suomalainen, mutta suomen kieltä taitamaton.

Aihe tälle työlle syntyi kirjoittajan työskennellessä Pirkanmaan käräjäoikeudessa käräjäsihteerinä kirjallisen menettelyn rikosasioiden parissa syksyllä 2016. Käytännössä ongelmilanteita syntyi eniten muiden kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien vastaajien asioissa. Useinkaan sihteerillä ei näissä tapauksissa ollut täyttä varmuutta mitä asiakirjoille tulisi tehdä esimerkiksi kääntämisen suhteen, jolloin sihteerin oli varmistettava käsittelevältä tuomarilta tai notaarilta mitä tulisi tehdä ja voidaanko asia ylipäätään käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Lisäksi ongelmia aiheuttivat epäselvät osoitetiedot, jolloin erityisesti ulkomailla sijaitsevaa osoitetta joutui arvailemaan, eikä ollut varmuutta saavuttavatko asiakirjat koskaan asiakasta. Ongelmana ei kuitenkaan ollut pelkästään edellä mainitut vaan myös vieraskielisen vastaajan oikeudet yleensäkin. Kirjoittajan kokemuksen perusteella käräjäsihteerin teoriaosaaminen on hieman puutteellista ja sen lisääminen olisi tärkeää. Esimerkiksi julkisuus on tärkeä osa käräjäoikeuden toimintaa, mutta monesti erityisesti käräjäsihteerille hieman vieras osa-alue.

Aihevalintaa tuki lisäksi Virve-Maria de Godzinskyn artikkeli Kirjallinen menettely rikosasioissa (2011), jossa mainitaan, että ulkomaalaisten oikeusturvaa kirjallisessa menettelyssä tulisi selvittää, koska Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusta kirjallisesta menettelystä (2010) valmisteltaessa ulkomaalaisten asemaa ei tarkemmin mietitty. Lisäksi de Godzinsky on samassa artikkelissaan sanonut, että tehtyjen haastattelujen perusteella suomen kieltä taitamattomilla on ongelmia prosessissa erityisesti kielellisten oikeuksien suhteen. de Godzinsky ehdottaa tutkimuksessaan jatkotutkimukseksi selvittää ulkomaalaisten oikeusturvan toteutumista laajemminkin. Tässä opinnäytetyössä pyritäänkin selvittämään, onko Pirkanmaan käräjäoikeuden vieraskielisillä asiakkaila ongelmia prosessissa ja miten heidän oikeusturvansa kokonaisuudessaan toteutuu. Tämän selvittäminen on erityisen tärkeää käräjäoikeuden kannalta, koska oikeusturva on keskeinen osa sen toimintaa. Oikeusturvan olisi toteuduttava jokaisen asiakkaan kohdalla lähtökohtaisesti samalla tavalla, oli kyseessä suomea puhuva tai ei. Lisäksi on olennaista, että käräjäsihteerit tiedostavat vieraskielisten oikeudet esimerkiksi käännöksiin suhteen. Tätä varten heilläkin olisi hyvä olla tietopohjaa oikeusturvan teoriasta, eikä vain käytännön osaamista.

Pelkästään kirjallisesta menettelystä rikosasioista on tehty jo useampia opinnäytetöitä reilun 10 vuoden aikana, kun menettely on käräjäoikeuksissa ollut käytössä. Tässä työssä keskitytään kuitenkin nimenomaan vieraskielisen oikeusturvaan ja sen toteuttamiseen kirjallisessa menettelyssä, eikä ainoastaan menettelyyn erityispiirteineen. Tällaista rajausta vastaavia töitä on tehty erityisesti tulkkauksen ja käännösten näkökulmasta. Esimerkiksi Seikko Vennelän (2015) ja Sara Palmun (2014) opinnäytetyöt koskevat näitä aiheita ja näistä erityisesti ensiksi mainittu käsittelee aihetta myös kirjallisen menettelyn pohjalta. Oma työni kuitenkin laajentaa aihetta oikeusturvan muihinkin kirjallisen menettelyn kannalta tärkeisiin keinoihin pelkän tulkkauksen ja kääntämisen lisäksi, jotka toki vieraskielisen kannalta ovat ehdottoman tärkeitä oikeuksia. Lisäksi tässä työssä asiaa käsitellään eniten käräjäsihteerin näkökulmasta, kun vastaavasti esimerkiksi Vennelän työssä (2015) näkökulmaksi on valikoitu haastemies. Joka tapauksessa Vennelän työn aihe on lähellä tämän työn aihetta. Tässä työssä rajaukseksi on otettu myös Pirkanmaan käräjäoikeuden toimintamallit, jotta muuten melko abstraktiin aiheeseen saadaan myös käytännön tarttumapintaa. Jokaisessa käräjäoikeudessa on myös omat toimintamallinsa ja -tapansa eikä eri käräjäoikeuksiin tehdyt työt ole tämän vuoksi käytännön osiltaan täysin vertailukelpoisia.

1.2 Työn tavoite ja tarkoitus

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, minkälainen menettely kirjallinen menettely on sekä avata sitä käsittelevää lainsäädäntöä. Työn tarkoituksena on lisäksi avata teorian tasolla kirjallisen menettelyn kannalta tärkeimpiä oikeusturvakeinoja, jotka on mainittu PL 21 §:ssä. Menettelyllä on monia ominaispiirteitä, joiden takia se on poikkeus säännöstä. Nämä poikkeukset myös tietysti mielessä kaventavat oikeusturvaa, joten näiden aihealueiden avaaminen onkin tässä työssä avainasemassa. Lisäksi työn tarkoituksena on käsitellä oikeusturvaa vieraskielisen näkökulmasta; mitkä ovat tärkeimpiä keinoja, jotta vieraskielinen voi Suomen tuomioistuimessa kokea päässeensä oikeuksiinsa ja saaneensa asiansa käsitellyksi oikeudenmukaisesti.

Opinnäytetyön tärkeimpänä tavoitteena on varmistua, että oikeusturva varmasti toteutuu vieraskielisten vastaajien kohdalla, kuten laissa säädetään. Vertailukohtana käytetään suomenkielisen vastaajan käsittelyä. Tämän selvittäminen on tärkeää erityisesti toimek-

siantajan kannalta. Lisäksi tavoitteena on antaa toimeksiantajalle arvokasta tietoa mahdollisista puutteista, ongelmista tai vaaran paikoista, joita käsittelyssä on saattanut ilmetä. Myös mahdolliset muut opinnäytetyöprosessin aikana ilmenneet huomiot ja näkökulmat on tärkeää saattaa toimeksiantajan tietouteen. Tavoitteena olisi lisäksi luoda opinnäytetyöstä selkeä tietopaketti, josta olisi apua erityisesti rikossihteereille, jotka käsittelevät kirjallisen menettelyn rikosasioita. Heidän tietonsa on kirjoittajan oman kokemuksen perusteella hyvin käytännönläheistä, jonka oheen olisi tärkeää lisätä myös teoretietoutta. Sihteerit vastaa asiakkaiden yhteydenottoihin ja kysymyksiin, joten olisi hyödyllistä osata myös lainsäädännön teoriaa. Vieraskieliset asiakkaat hyötyisivät tästä, koska tällöin he saisivat luotettavaa tietoa esimerkiksi siitä, mitä käsittelyltä voi odottaa ja vaatia.

Opinnäytetyö on pääasiassa lainopillinen tutkimus ja se pohjautuu suureksi osaksi Suomessa voimassa olevaan lainsäädäntöön. Lisäksi mukaan on otettu kansainvälistä näkökulmaa Euroopan ihmisoikeussopimuksesta. Työtä varten on myös toteutettu asiantuntijahaastatteluita, joissa on haastateltu Pirkanmaan käräjäoikeudessa kirjallisen menettelyn rikosasioita käsitteleviä henkilöitä. Näistä haastatteluista on koostettu työn tavoitteen kannalta ensiarvoisen tärkeää käytännön osaamista, tietoutta sekä myös puutteita.

1.3 Työn rakenne

Tämä opinnäytetyö voidaan jakaa kolmeen pääosioon. Ensimmäisessä teoriaosassa johdannon jälkeen käsitellään kirjallista menettelyä sen ominaispiirteineen ja käsittelyn vaiheineen. Tämän jälkeen toisessa osiossa käsitellään oikeusturvaa. Perustuslain 21 §:n tuomat oikeudet käsitellään yksittäin ja käsittelyssä huomioidaan oikeuksien vaikutus myös kirjallisen menettelyn kannalta. Kolmas osio käsittelee Pirkanmaan käräjäoikeudessa toteutettua asiantuntijahaastattelua. Osiossa puretaan haastattelut kysymys kysymykseltä vastaajittain/vastaajaryhmittäin. Tämän jälkeen työn viimeisenä kappaleena on pohdintasuus, joka vetää koko työn yhteen. Lisäksi lopussa otetaan kantaa kirjallisen menettelyn tulevaisuuteen sekä mahdollisiin jatkotutkimusaiheisiin.

1.4 Toimeksiantaja

Tämän opinnäytetyön toimeksiantajana on Pirkanmaan käräjäoikeus. Käräjäoikeuden päätoimipaikka sijaitsee Tampereella ja sen tuomiopiiriin kuuluu yhteensä 22 kuntaa. Vuoden 2016 alussa tuomiopiirin väestömäärä oli hieman yli puoli miljoonaa asukasta. Pirkanmaan käräjäoikeus kuuluu Turun hovioikeuspiiriin. Henkilöstöä Pirkanmaan käräjäoikeudessa on 143, josta tuomareita on 37. (Oikeus.fi: Pirkanmaan käräjäoikeus 2016.)

2 KIRJALLINEN MENETTELY

2.1 Yleistä

Kirjallinen menettely on otettu käyttöön 1.10.2006. Menettelystä säädetään laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5a luvussa. Kirjallisen menettelyn etuna on se, ettei istuntotilaisuutta tarvitse järjestää, ja tuomari voi käsitellä juttuja omassa kansliassaan (HE 271/2004, 18). Pyrkimyksenä menettelyn säätämisellä oli säästää kustannuksissa sekä nopeuttaa oikeudenkäyntiä (Frände ym. 2017, 1382). Tällöin suostumuksella tunnustetut rikosasiat voitaisiin ratkaista prosessiekonomisesti ilman pääkäsittelyä. Lisäksi tuomiovalta säilytettiin edelleen tuomioistuimella ja näin samalla turvattiin epäillyn oikeusturvasemaa. (HE 271/2004, 22.) Kirjallinen menettely on kuitenkin käyttöalaltaan rajoitettu poikkeukseksi niin, että pääsääntönä oikeudenkäynneissä on edelleen julkinen istuntokäsittely. Mikäli kirjallisessa menettelyssä käsiteltävien asioiden määrä nousisi yli 50 prosenttiin kaikista käsiteltävistä rikosasioista, se voisi muodostaa ongelman perustuslain ja Suomea sitovien ihmisoikeusvelvoitteiden näkökulmasta. (PeVL 31/2005). Vuonna 2013 kirjallisessa menettelyssä käsiteltiin 29 % rikosasioista ja käsittelyyn kului keskimäärin 1,9 kuukautta. (Käräjäoikeuksien rikosasioiden ratkaisut 2014.) Voidaankin sanoa kirjallisen menettelyn juurtuneen suomalaiseen rikosprosessiin, vaikka tutkimusten mukaan samat päämäärät olisi voitu saavuttaa myös poissaolokäsittelyn avulla (Frände ym. 2017, 1382).

2.2 Edellytykset kirjalliseen menettelyyn

Jotta asia voidaan ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta, eli kirjallisessa menettelyssä, vaaditaan tiettyjen edellytysten toteutumista. Nämä ehdot on lueteltu ROL 5a:1:ssä

- 1) mistään syyttäjän syytteessä tarkoitettusta yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään kaksi vuotta; (13.5.2011/455)
- 2) vastaaja tunnustaa syyttäjän syytteessä kuvatun teon sekä käräjäoikeudelle antamallaan nimenomaisella ilmoituksella luopuu oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ja suostuu asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä; (13.5.2011/455)
- 3) vastaaja on teon tehdessään ollut täysi-ikäinen;

- 4) asianomistaja on esitutkinnassa tai kirjallisesti myöhemmin ilmoittanut, ettei vaadi pääkäsitteilyn toimittamista; ja
- 5) pääkäsitteilyn toimittaminen on asian selvitettyyn tilaan nähden myös kokonaisuutena arvioiden tarpeetonta

Pykälän 1 kohdalla kirjallisen menettelyn käyttöalaa on rajattu niin, ettei törkeimpiä rikoksia voida menettelyssä käsitellä. Ainoastaan rikokset, joiden ankarin mahdollinen rangaistus on sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta, voidaan käsitellä kirjallisessa menettelyssä muiden edellytysten täytyessä. Jos vastaajaa epäillään kahdesta tai useammasta rikoksesta, voidaan asia silti käsitellä kirjallisessa menettelyssä, vaikka näiden rikosten yhteenlaskettu rangaistus ylittäisi laissa mainitun kahden vuoden maksimin. (HE 271/2004, 42.) Kahden vuoden sääntö arvioidaankin ainoastaan yksittäisen rikoksen perusteella. Kuitenkaan käytännössä kirjallisessa menettelyssä ei voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin yhdeksän kuukautta vankeutta (ROL 5a:1.2). Tämän rajan kohdalla ei ole merkitystä sillä, tuomitaanko rangaistus yhdestä vai useammasta rikoksesta. Näin ollen, vaikka kunkin rikoksen maksimirangaistus on enintään kaksi vuotta vankeutta, mutta yhteinen rangaistus ylittäisi yhdeksän kuukautta vankeutta, ei kirjallinen menettely tule kysymykseen. Menettelyssä voidaan lisäksi rajoituksetta tuomita sekä ehdollista että ehdotonta vankeutta. (Frände ym. 2017, 1385.) Vaikka kirjallisessa menettelyssä voidaan tuomita maksimissaan yhdeksän kuukauden vankeusrangaistus, vastaajaa ei kuitenkaan voida tuomita kuutta kuukautta ankarampaan vankeusrangaistukseen antamatta hänelle tilaisuutta suulliseen lausumaan (ROL 5a:5). Kirjallisessa menettelyssä voidaan vastaaja tuomita vankeusrangaistuksen ohessa sakkorangaistukseen. Edellytysten täytyessä vankeusrangaistukseen määrätty voidaan kirjallisessa menettelyssä tuomita myös yhdyskuntapalveluun. Myös menettämisseuraamus sekä asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus on mahdollista käsitellä menettelyssä. (HE 271/2004, 42.)

ROL 5a luvun 1 pykälän 2 kohta sisältää kaksi seikkaa; tunnustamisen ja suostumuksen. Tunnustamisella tarkoitetaan sitä, että vastaaja ilmoittaa menetelleensä syytteessä kuvatulla tavalla. Vastaajan ei tarvitse olla yhtä mieltä teon oikeudellisesta arviosta, eli vastaaja voi tunnustaa anastaneensa tavaraa syytteessä kuvatulla tavalla, mutta olla sitä mieltä, että rikos on vain vähäinen näpistys eikä varkaus. Tällainen erimielisyys ei vielä siirrä asiaa kirjallisen menettelyn ulkopuolelle. Kuitenkin mikäli erimielisyys koskee ylipäänsä teon rangaistavuutta, ei asiaa voida käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Suostumuksella vastaaja puolestaan suostuu asian käsittelemiseen ilman suullista pääkäsitteilyä.

Huomioiden ihmisoikeussopimuksen määräykset sekä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset, on vastaajan nimenomaisesti annettava suostumus kirjalliseen menettelyyn, että menettelyä voidaan soveltaa. Vastaajalta vaaditaan siis aktiivisuutta. (HE 271/2004, 43.) Suostumus on tärkeä, koska sillä vastaaja luopuu oikeudesta suulliseen käsittelyyn, joka on turvattu muun muassa perustuslain 21 §:ssä. Käytäntöä on pidetty tärkeänä, koska kirjallinen menettely on poikkeus suullisen ja julkisen oikeudenkäynnin muodostamasta pääsäännöstä (de Godzinsky 2011, 100). Ilman suostumusta asiaa ei voida käsitellä järjestämättä suullista pääkäsittelyä (Frände ym. 2017, 1386). Oikeusturvasyistä on myös edellytetty, että suostumus ja tunnustus kirjalliseen menettelyyn annetaan vasta kun henkilöä koskeva syyte on tiedossa. Eli vaikka vastaaja olisi jo esitutkinnan aikana ilmoittanut suostuvansa kirjalliseen käsittelyyn, tulee suostumus toimittaa vielä erikseen käräjäoikeudellekin. (HE 271/2004, 23.) Vastaajalla on oikeus perua antamansa suostumus aina tuomion antoon asti ilmoittamalla siitä kirjallisesti käräjäoikeudelle (HE 271/2004, 46).

Jotta asia käsitellään kirjallisessa menettelyssä, vaaditaan, että tekijä on tekohetkellä täyttänyt 18 vuotta. Tätä on perusteltu sillä, että pääkäsittely toimii varoittavana ja kasvattavana kokemuksena nuorelle. Tällä voitaisiin ehkäistä rikosten uusimista. (HE 271/2004, 24.)

Asianomistajalla on suomalaisessa rikosprosessissa vahva oikeudellinen asema, joten myös asianomistajan on annettava suostumus kirjalliseen menettelyyn, eli toisin sanoen ilmoitettava, ettei vaadi pääkäsittelyä. Asianomistajan ei kuitenkaan tarvitse toimittaa suostumustaan erikseen käräjäoikeudelle, kuten vastaajan, vaan jo esitutkinnassa ilmoitettu suostumus riittää. (HE 271/2004, 23.) Myös asianomistajalla on oikeus peruuttaa suostumus ennen tuomion antamista. Asianomistajan suostumus kirjalliseen menettelyyn ei poista hänen muita oikeuksiaan, joten asianomistajalla on esimerkiksi oikeus esittää asiaan liittyvät yksityisoikeudelliset vaatimuksensa. Tarkoituksena on, että kirjallisessa menettelyssä voidaan ratkaista myös riitaisia asianomistajien vaatimuksia. Usein rikokseen perustuvat vahingonkorvausvaatimukset ovatkin muodoltaan sellaisia, että niiden oikeellisuus voidaan arvioida kirjallisen aineiston perusteella, joten vaatimus voidaan kokonaisuudessaan hyväksyä tai hylätä pääkäsittelyä järjestämättä. Kuitenkin mikäli vaatimus on monimutkainen tai edellyttää suullista näyttöä, on asia kokonaisuudessaan parempi ratkaista suullisessa pääkäsittelyssä. (HE 271/2004, 44.)

Jotta asia voidaan käsitellä kirjallisessa menettelyssä, se vaatii riittävää selvitystasetta. (Frände ym. 2017, 1391). Kirjallisen menettelyn käyttäminen ei ole mahdollista esimerkiksi silloin, jos vastaajan syyllisyydestä on epäilyksiä annetusta tunnustuksesta huolimatta tai jos esitutkimateriaalia on syytä epäillä puutteelliseksi (LaVM 1/2006). Tällainen näyttöön perustuva syytteen hylkääminen on ristiriidassa ROL 5a:1.1:n 5 kohdan kanssa, jossa vaaditaan että asia on selvitetty. Lisäksi menettelyn ideana on tunnustettujen rikosten nopea käsittely ja hylkäämistä voidaan pitää tämän tavoitteen vastaisena. (Frände ym. 2017, 1391.)

Kirjallisen menettelyn tarkoituksena on, että ainoa ero rikosasian täysimittaiseen oikeudenkäyntiin on se, ettei asiassa järjestetä pääkäsittelyä (HE 271/2004, 51). Kirjalliseen menettelyyn sovelletaankin lähes kaikkia rikosasian käsittelyä koskevia säännöksiä, joita suullisessa istuntokäsittelyssäkin noudatetaan (ROL 5a:9). Näin ollen esimerkiksi oikeuspaikkaa, oikeudenkäyntikuluja, tuomioistuimen ratkaisua ja muutoksenhakua koskevat säännökset ovat sellaisenaan sovellettavissa myös kirjalliseen menettelyyn (HE 271/2004, 51).

2.3 Kirjallisen menettelyn soveltamisala

Kirjallista menettelyä voidaan soveltaa monen tyyppisiin rikoksiin. Koska oikeusturvatekkeet ovat kirjallisessa menettelyssä paremmat verrattuna esimerkiksi rangaistusmääräysmenettelyyn, on katsottu, että soveltamisalakin voi olla laajempi (HE 271/2004, 24). Asetettu kahden vuoden enimmäisrangaistus tarkoittaa, että rikoslakirikosten lievät, tavalliset ja osittain jopa törkeätkin muodot voidaan käsitellä kirjallisessa menettelyssä. (de Godzinsky 2010, 27). Hallituksen esityksessä on lueteltu mahdollisina kirjallisen menettelyn rikosnimikkeinä pahoinpitely, törkeä rattijuopumus, törkeä luvaton käyttö, varkaus sekä kavallus. Lisäksi menettelyssä voidaan tuomita rikoksesta johtuvia seuraamuksia kuten vahingonkorvaus, menettämisraamutus tai ajokielto. (HE 271/2004, 24)

ROL 5a:9.2:n mukaan kirjallisen menettelyn soveltamisala rajoittuu syyttäjän ajamiin rikosjuttuihin. Syyttäjä ei nosta syytettä esimerkiksi silloin, kun maksamatonta sakkoa muunnetaan vankeusrangaistukseksi, joten tällaista tapausta ei myöskään voida ratkaista kirjallisessa menettelyssä, vaikka itse rikos, josta sakko on alun perin määrätty, olisikin

ratkaistu kirjallisesti. Lisäksi kirjalliseen menettelyyn eivät kuulu muun muassa nuorisorangaistuksen, yhdyskuntapalvelun tai valvontarangaistuksen ehtojen rikkomisen seuraamuksista määrääminen. Tämä perustuu siihen, että näistä määrätään yhdyskuntaseuramusten täytäntöönpanosta annetussa laissa (400/2015), joka on erityislaki ja syrjäyttää yleislain eli lain oikeudenkäynnistä rikosasioissa ja näin ollen myös poissulkee kirjallisen menettelyn käytön. (Frände ym. 2017, 1384.) Myöskään asianomistajan itsensä ajamia rikosjuttuja ei voida kirjallisessa menettelyssä käsitellä (ROL 5a:9).

2.4 Kirjallinen menettely

2.4.1 Esitutkinta

Rikosasia ja osaltaan myös kirjallinen menettely alkaa jo poliisin esitutkinnassa. Poliisi on tärkeässä roolissa kirjallisen menettelyn onnistumisen kannalta. Poliisin on tunnistettava sellaiset jutut, jotka mahdollisesti voidaan käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Poliisin on lisäksi osattava kertoa asianosaisille menettelystä, sen tarkoituksista ja oleellisista seikoista sekä tiedusteltava osapuolilta suostumus menettelyyn. Esitutkinnan aikana myös mahdollinen asianomistajan yksityisoikeudellinen korvausvaatimus selvitetään. Kaikesta tästä poliisi tekee tarvittavat merkinnät esitutkintapöytäkirjaan, jotta tieto välittyy asiaa seuraavana käsitteleville viranomaisille, syyttäjälle ja käräjäoikeudelle. (de Godzinsky 2010, 30–31.) Esitutkintapöytäkirjan tulisikin kuvata riittävän tarkasti tapahtumaolosuhteita ja muita mahdollisesti rangaistukseen vaikuttavia tekijöitä, sillä kirjallisessa menettelyssä tällaiset seikat huomioidaan ainoastaan, mikäli ne on mainittuina esitutkintapöytäkirjassa (de Godzinsky 2011, 101).

2.4.2 Syyteharkinta

Rikosasia siirtyy poliisilta esitutkinnan jälkeen syyttäjälle syyteharkintaan, joka tehdään esitutkinta-aineiston pohjalta. Syyte nostetaan silloin, kun on todennäköisiä syitä syyllisyyden tueksi. Koska kirjallisessa menettelyssä jutut ovat lähtökohtaisesti tunnustettuja ja selviä, useimmiten syyttäjä päätyy nostamaan asiassa syytteen ja toimittaa kirjallisen

haastehakemuksen, esitutkintapöytäkirjan ja muut mahdolliset liitteet käräjäoikeuteen. (de Godzinsky 2010, 37–38.)

2.4.3 Syyttäjähaste

ROL 5:1.1:n mukaan syyttäjällä on oikeus nostaa asiassa syyte antamalla haaste itse, kun asia on tarkoitus käsitellä kirjallisessa menettelyssä, eikä erillistä määräystä käräjäoikeudelta tarvita. Käytännössä syyttäjähaste tarkoittaa siis sitä, että koko prosessi, kuulustelu, tunnustaminen, suostumuksen antaminen ja haastaminen, tapahtuu yhdellä kertaa. Syyttäjä laatii haastehakemuksen vastaajan ollessa kiinniotettuna ja poliisi huolehtii haasteen tiedoksi antamisesta. Syyttäjä ilmoittaa käräjäoikeudelle haastamisesta ja toimittaa käräjäoikeuteen juttuun kuuluvat asiakirjat. Tuomioistuin ratkaisee jutun päivämäärien mukaisesti ja tuomio lähetetään vastaajan kuulusteluissa ilmoittamaan osoitteeseen. Syyttäjähasteen käyttö nopeuttaa menettelyä, sillä syyteharkinta tapahtuu samanaikaisesti esitutkinnan kanssa. Lisäksi tällä menettelyllä juttu saadaan käsiteltyä tehokkaasti loppuun asti. (de Godzinsky 2010, 34.)

Syyttäjähaste on erittäin hyvä keino haastaa vastaajia, joita on jälkikäteen hankalaa tavoittaa. Tällaisia ovat esimerkiksi ulkomaalaiset, jotka ovat poistumassa maasta sekä sellaiset vastaajat, joiden haastamisessa on jo aiemmin ollut ongelmia. Käytännössä syyttäjähastetta käytetään nimenomaan ulkomaalaisten vastaajien haastamiseen. Tällaisissa tapauksissa syyttäjähasteen ehdottomana etuna on se, että mikäli vastaaja ei puhu suomea tai ruotsia, on hänellä poliisikuulusteluissa oikeus käyttää tulkkia. Silloin tulkki voi kääntää myös syyttäjän toimittaman haasteen sekä suostumus- ja tunnustuslomakkeen sisällön vastaajalle, eikä jää tuomioistuimen arvailun varaan, onko vastaaja ymmärtänyt hänelle toimitetut asiakirjat, kuten voi tapahtua silloin kun asiakirjat toimitetaan vastaajalle postitse tai haastemiehen avulla. Syyttäjähaste on kuitenkin jäänyt aiottua vähemmälle käytölle, erityisesti koska syyttäjähaste on käytännössä sidoksissa virka-aikaan, jolloin monet rikokset jäävät menettelyn ulkopuolelle. (de Godzinsky 2010, 35–36.) Kun lakia kirjallisesta menettelystä valmisteltiin, oli tarkoituksena, että syyttäjähaste olisi kirjallisessa menettelyssä pääsääntönä. Kuitenkin, koska syyttäjähaste vaatii erittäin tiivistä yhteistyötä käräjäoikeuden kanssa, on sen käyttö jäänyt vain yksinkertaisiin ja selkeisiin asioihin, joissa syyttäjä kykenee ilmoittamaan haasteessa ratkaisun ajankohdan. (Frände ym. 2017, 1402.)

2.4.4 Käräjäoikeuden käsittely

Kirjallisen menettelyn rikosasia tulee pääsääntöisesti vireille käräjäoikeudessa kun asiakirjat vapautetaan syyttäjältä käräjäoikeuteen. Mikäli jutussa on käytetty syyttäjahaastetta, asia tulee käräjäoikeudessa vireille, kun vastaaja on saanut haasteen tiedoksi. Viireilletulon jälkeen käräjäoikeus tarkastaa vielä jutun soveltuvuuden kirjalliseen menettelyyn. Toisinaan juttu voidaan tässä vaiheessa siirtää istuntokäsittelyyn, vaikka edellytykset kirjalliseen menettelyyn muuten täytyisivätkin. Näin toimitaan esimerkiksi silloin, kun vastaajalla on vireillä toinen juttu, jota käsitellään suullisessa pääkäsittelyssä tai kun tuomari muusta syystä pitää istuntokäsittelyä parempana vaihtoehtona. (de Godzinsky 2010, 41.) Tarvetta pääkäsittelylle tulee aina arvioida kokonaisuutena, ottaen erityisesti huomioon vastaajan ja asianomistajan oikeusturvan tarve (LaVM 1/2006).

Syyttäjä on velvoitettu ajamaan asianomistajan pyynnöstä tämän syytteessä olevaan rikokseen perustuvia yksityisoikeudellisia vaatimuksia. Edellytyksenä on, että se voi tapahtua ilman olennaista haittaa eikä vaatimus ole ilmeisen perusteeton. Mikäli syyttäjä ei aja asianomistajan vaatimuksia, on hänelle varattava tilaisuus toimittaa ne kirjallisina tuomioistuimeen. (HE 271/2004, 9.) Tätä varten käräjäoikeus lähettää asianomistajalle kirjallisen vaatimuksen toimittamispyynnön, johon asianomistajaa pyydetään vastaamaan yleensä muutaman viikon kuluessa.

Seuraavaksi vastaaja haastetaan kirjalliseen menettelyyn. Tämän vaiheen tekee sihteeri, joka laatii ja postittaa haasteasiakirjat. Haasteasiakirjojen ohessa vastaajalle toimitetaan suostumus- ja tunnustuslomake, joka vastaajan tulee palauttaa, mikäli haluaa asian käsiteltävän kirjallisessa menettelyssä. Asiakirjoista ilmenee määräpäivät niin suostumuksen annolle kuin tuomiollekin. Suostumus tulee palauttaa useimmiten muutaman viikon kuluessa haasteasiakirjojen postittamisesta lukien. Samaan määräpäivään mennessä vastaaja voi myös toimittaa käräjäoikeudelle kirjallisen lausuman esimerkiksi tuloistaan tai ajo-oikeuden tarpeestaan. Lisäksi asiakirjoissa on jo ilmoitettuna ajankohta, jolloin asiassa järjestetään pääkäsittely, mikäli vastaaja ei kirjalliseen menettelyyn suostu. Tällä käytännöllä vältetään ylimääräinen työ, jos vastaaja haluaakin suullisen pääkäsittelyn. (de Godzinsky 2010, 42, 44.) Tämä toimintatapa tukee myös lainvalmistelua, jossa otettiin esille, ettei kirjallisen menettelyn käyttöönotto saa lisätä tiedoksiantojen määrää (HE 271/2004, 45).

Haasteen tiedoksiannosta määrätään oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa (OK, 1.1.1734/4). Tuomioistuimien huolehtii tiedoksiannoista. Haasteasiakirjat annetaan vastaajalle tiedoksi vastaanottotodistuksella tai postitse saantitodistusta vastaan (OK 11:3). Näitä tiedoksiannototapoja käytetään tiedoksiannossa esimerkiksi rattijuopumusjutuissa (sekä tavallisissa että törkeissä), sillä voidaan ajatella, että vastaajalla on intressi palauttaa todistus. Vastaajalla voi tällaisissa tapauksissa esimerkiksi olla kova tarve saada ajokortti takaisin, jolloin tuomion saaminenkin on tärkeää. Jos taas tiedoksiannosta ei ole saatu tehtyä tai voidaan muuten pitää ilmeisenä, ettei sitä saada toimitettua, tiedoksiannon toimittaja haastemies (OK 11:4). Haastemiehen kautta annetaan siis tiedoksi juttuja, joissa vastaajalla ei voida ajatella olevan intressejä palauttaa omaehtoisesti todistusta. Etuna haastemiestiedoksiannossa on se, että haastemies informoi vastaajaa kirjallisesta menettelystä, jolloin voidaan varmistua paremmin, että vastaaja on ymmärtänyt mihin suostuu (de Godzinsky 2010, 43).

2.4.5 Ratkaisun antaminen

Käräjäoikeuden on ilmoitettava tuomion antamispäivä asianosaisille hyvissä ajoin ennen ratkaisun antamista, esimerkiksi jo haasteen tiedoksiannon yhteydessä. Kun kaikki edellytykset kirjalliseen menettelyyn toteutuvat, asia voidaan käsitellä ja ratkaista. Kirjallisen menettelyn asioissa käräjäoikeus on päätösvaltainen kun siinä on yksin puheenjohtaja (OK 2:6). Notaari voi käsitellä kirjallisen menettelyn rikosasioita kun hän on ollut virassaan kaksi kuukautta. Notaari kuitenkin voi ratkaista ainoastaan juttuja, joista rangaistusvaatimuksena on sakkorangaistus. (Laki tuomioistuinharjoittelusta 25.8.2016/674, 15 §.)

Asiat ratkaistaan vain kirjallisen aineiston perusteella. Tuomio voidaan perustaa ainoastaan syytteessä esitettyihin seikkoihin, vastaajan tunnustukseen, asianosaisten kirjallisesti esittämiin tai heidän suullisesti esittämiin, pöytäkirjattuihin vaatimuksiin, vastauksiin tai lausumiin sekä muuhun asian käsittelyssä syntyneeseen kirjalliseen aineistoon. Esitutkintapöytäkirjaa voidaan käyttää tuomion perusteena vain niiltä osin kuin asianosaiset ovat siihen vedonneet. (ROL 5a:7.) Käytännössä oikeudenkäyntiaineistoon voidaan useimmiten lukea syyte, esitutkintapöytäkirja liitteineen, esimerkiksi lausunto hengitysilmän alkoholipitoisuudesta, sekä vastaajan ja/tai asianomistajan lausuma (de Godzinsky 2010, 45).

Tuomio on saatavissa käräjäoikeudesta haasteessa ilmoitettuna ajankohtana. Tällöin käräjäoikeuden on myös lähetettävä tuomiojäljennös muutoksenhakuohjeineen vastaajalle, vaatimuksia esittäneelle asianomistajalle sekä syyttäjälle (ROL 5a:8). Muutosta kirjallisessa menettelyssä annettuun tuomioon haetaan normaaliin tapaan hovioikeudelta (de Godzinsky 2010, 45). Muutoksenhausta kerrotaan tarkemmin jäljempänä tässä opinnäytetyössä.

2.5 Poissaolokäsittely

Vaikka poissaolokäsittely ei opinnäytetyön aiheeseen suoranaisesti liity, se käsitellään tässä lyhyesti ja pääpiirteittäin, koska poissaolokäsittely on käyttöalaltaan hyvin lähellä kirjallista menettelyä. Lisäksi kirjallista menettelyä valmisteltaessa vaihtoehtona oli myös poissaolokäsittelyn laajentaminen. Tässä luvussa keskitytään pääasiassa vain näiden kahden menettelyn vertailuun lähinnä vastaajan oikeusturvaan vaikuttavien tekijöiden kannalta.

Poissaolokäsittelyä koskeva säännös mahdollistaa rikosasian käsittelyn vastaajan poissaolosta huolimatta, mikäli hänen läsnäolonsa ei ole asian selvittämiseksi tarpeen ja hänet on sellaisella uhalla oikeuteen haastettu. Poissaolokäsittelyssä vastaaja voidaan tuomita sakkorangaistukseen tai enintään kolmen kuukauden pituiseen vankeusrangaistukseen sekä enintään 10 000 euron suuruiseen menettämisraamukseen. (ROL 8:11.) Mahdollista on myös tuomita vastaaja kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen poissaolokäsittelyssä, mutta tähän vaaditaan vastaajalta nimenomainen suostumus asian ratkaisemiseksi hänen poissaolostaan huolimatta. Hänet tulee lisäksi sellaisella uhalla haastaa. (ROL 8:12.)

Käyttöalaltaan kirjallinen menettely ja poissaolokäsittely ovat samankaltaisia, mutta keskeinen ero näiden välillä löytyy vastaajan käyttäytymisestä. Poissaolokäsittely perustuu vastaajan passiivisuuteen ja jäämiseen pois istunnosta oikeuden luvalla. Kirjallinen menettely taas vaatii vastaajalta aktiivisuutta, kun viimeistään saatuaan haasteen tiedoksi hänen tulee tunnustaa menettely ja ilmoittaa luopuvansa oikeudesta suulliseen oikeudenkäyntiin. (Savolainen, 2012.) Poissaolokäsittelyn ongelmana on pidetty aina YK:n ihmisoikeuskomiteassa asti sitä, ettei menettelyyn vaadita vastaajan nimenomaista suostumusta (komitean lausunto 8.4.1998).

Kirjallisen menettelyn ja poissaolokäsittelyn välillä on vielä lisäksi kaksi muutakin merkittävää eroavaisuutta. Poissaolokäsittely on julkinen oikeudenkäynti, jossa yleisöä voi olla läsnä. Kirjallisen menettelyn osalta tämä ei toteudu, sillä asianosaisetkaan eivät saa olla asian käsittelyssä läsnä. Toiseksi poissaolokäsittelyssä syyttäjä on aina läsnä. Tällä eroavaisuudella on kaksi puolta; se onko syyttäjän tarpeellista olla paikalla istunnoissa, joissa vastaajat eivät pääsääntöisesti ole paikalla ja toisaalta se, että syyttäjän läsnäololla on tarkistava ja oikeusturvaa vahvistava vaikutus. Kirjallinen menettely on syyttäjille kannattava käsittelymuoto, sillä syyttäjien istuntopäivät ovat menettelyn myötä vähentyneet ja työpanosta on käytettävissä muualle. Kirjallinen menettely vaatii käsittelijältä jopa enemmän tarkkuutta, sillä päätös tehdään yksin pelkän kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston pohjalta, eikä edes syyttäjä ole käsittelyn etenemistä tarkkailemassa. (de Godzinsky 2011, 98.)

Koska näiden kahden menettelyn soveltamisala on hyvin samanlainen, onkin mietitty, olisiko kirjallisen menettelyn tuomat hyödyt voitu saavuttaa myös poissaolokäsittelyä kehittämällä. Esimerkiksi liittämällä poissaolokäsittelyyn vastaajan antama suostumus ja tunnustus, olisi menettelystä saatu myös kansainvälistä tarkastelua paremmin kestävä. Myös aiemmin kuvattu syyttäjähaste olisi ollut mahdollista ottaa käyttöön myös poissaolokäsittelyissä. (de Godzinsky 2011, 98.) Kuitenkin kirjallista menettelyä valmistellessa todettiin, että poissaolokäsittelyn laajentaminen tulisi edelleen olemaan ongelmallista, ja siksi tulisi luoda järjestelmä, jossa vastaaja nimenomaisesti suostuu käsittelyyn ilman varsinaista oikeudenkäyntiä. Tällaiseen suostumukseen perustuvassa järjestelmässä ei olisi niin paljoa ongelmia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta. (HE 271/2004, 23). Kirjallisen menettelyn katsottiinkin turvaavan poissaolokäsittelyä tehokkaammin asianosaisten oikeusturvaa (de Godzinsky 2010, 23).

3 OIKEUSTURVA

3.1 Oikeusturva ja oikeudenmukainen oikeudenkäynti

Oikeusturva liittyy keskeisesti perusoikeuksien toteutumiseen. Käsitteenä se ymmärretään oikeudelliseksi turvallisuudeksi, eli varmuudeksi siitä, että lakeja sovelletaan samalla tavoin yhdenmukaisesti, tasapuolisesti sekä puolueettomasti. Oikeusjärjestyksessämme oikeusturvan lähtökohtina onkin pidetty yhdenvertaisuutta ja lainalaisuudenperiaatetta, jolloin vallankäyttö on sidottuna lakiin. (Hallberg ym. 2011, 784.) Oikeusturva on kuitenkin niin laaja-alainen käsite käsiteltäväksi ammattikorkeakoulun opinnäytetyössä, että käsittelyn laajuus on tässä työssä rajattu perustuslain 21 §:n säännöksiin.

Perustuslain 21 §:ssä on lueteltuna oikeuksia, jotka toteuttavat jokaisen oikeusturvaa. Pykälässä mainitaan ainakin seuraavat oikeudet:

- oikeus saada asia käsitellyksi asianmukaisesti
- oikeus saada asia käsitellyksi ilman aiheetonta viivästystä
- oikeus saada asia käsitellyksi toimivaltaisessa viranomaisessa
- käsittelyn julkisuus
- oikeus tulla kuulluksi asiaa käsiteltäessä
- oikeus saada asiassa perusteltu päätös
- oikeus hakea muutosta annettuun päätökseen.

Luettelo ei ole tyhjentävä, vaan pykälän 2. momentin mukaan oikeudenmukainen oikeudenkäynti ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla. Perustuslakiin on kuitenkin voitu ottaa ainoastaan peruseriaatteet. Näin ollen luettelon lisäksi on huomioitava muutkin vakiintuneet oikeuseriaatteet. Oikeusturvan toteutuminen edellyttää myös selkeää lainsäädäntöä, moitteetonta säädösten valmistelua ja niiden soveltamista sekä lain noudattamista julkisessa toiminnassa. Lisäksi on huomioitava tuomioistuinten toimintaa ja menettelyä koskevat säännökset. (Hallberg ym. 2011, 784.)

Kansainvälinen vastine tälle perustuslain oikeusturvasäännökselle on Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) artiklat 6 ja 13 sekä seitsemännen lisäpöytäkirjan artiklat 2–4. 6 artiklassa säädetään oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja 13 artiklassa puolestaan oikeudesta tehokkaaseen oikeussuojakeinoon. Seitsemännen lisäpöytäkirjan

artiklat 2–4 säättävät muutoksenhausta rikosasioissa, vahingonkorvauksesta väärän tuomion johdosta sekä kiellosta syyttää ja rangaista kahdesti. Oikeusturvasta ja oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä säädetään lisäksi kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimus) artikloissa 14 ja 15. Perustuslain tulkinta pohjautuu erityisesti EIS 6 artiklan säännöksiin ja se korostaakin EIS:n vaatimuksia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksistä sekä suomalaisessa yhteiskunnassa arvostettua hyvän hallinnon periaatetta.

3.1.1 Asianmukainen käsittely

Asianmukainen käsittely edellyttää, että viranomainen on oikein kokoonpantu ja että käsittelijät ovat esteettömiä. Lisäksi asiassa tulee noudattaa laillista käsittelyjärjestystä. Asianmukaiseen menettelyyn voidaan liittää myös asianosaisten, todistajien ja muiden menettelyyn osallistuvien asianmukainen ja ystävällinen kohtelu vakiintuneen palveluperiaatteen mukaisesti. (Hallberg ym. 2011, 792–793.)

Rikosasiassa käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun tuomioistuimessa on puheenjohtaja ja kaksi lautamiestä. Jos asian laadun tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua, on tuomioistuin päätösvaltainen myös kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa. (OK 2:1). Käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja, jos syytteessä tarkoitettu yksittäisestä rikoksesta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin enintään kaksi vuotta vankeutta. Oikeudenkäymiskaassa on lisäksi lueteltu yksittäisiä rikoksia, joiden ollessa kyseessä tuomioistuin on päätösvaltainen yhdellä puheenjohtajalla. Tällaisia ovat esimerkiksi törkeä varkaus, törkeä petos sekä rekisterimerkintärikos. Lisäksi yksi puheenjohtaja on päätösvaltainen kun kyseessä on ROL 5a luvussa tarkoitettu kirjallisen menettelyn rikosasia (OK 2:6).

Tuomarin esteellisyydestä säädetään oikeudenkäymiskaaren 13 luvussa. Tuomari on lain mukaan esteellinen muun muassa asiassa, jossa tuomari tai hänen läheisensä on asianosainen, kun tuomari on tai on ollut todistajana tai asiantuntijana (OK 13:4) tai kun hänen läheisensä toimii hallituksen toimitusjohtajana tai sitä vastaavassa asemassa yhteisössä, säätiössä tai julkisoikeudellisessa laitoksessa (OK 13:5). Selkeä tilanne esteellisyydestä on juurikin sukulaisuuteen tai asianosaisten ja tuomarin väliseen suhteeseen liittyvät esteellisyystilanteet. Kuitenkin muissakin tilanteissa tuomari voi olla asiassa esteellinen ja

tällöin esteellisyttä on arvioitava tapauskohtaisesti, huomioiden esimerkiksi tuomarın suhde käsiteltävään asiaan. Lisäksi tuomarın ennakkosenne voi aiheuttaa perusteen esteellisyydelle. Esteellisyyssäännösten tarkoituksena on siis turvata oikeudenkäynnin tasapuolisuus sekä objektiivisuus. Lisäksi edellytetään, ettei asianosaisille saisi syntyä ai-
hetta epäillä tuomarın puolueettomuutta. Myös EIS 6 artikla vaatii, että jokaisella on oi-
keus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin puolueettomassa tuomioistuimessa. Euroo-
pan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään katsonut puolueettomuuden tar-
koittavan subjektiivista sekä objektiivista puolueettomuutta. Subjektiivisella puolueetto-
muudella tarkoitetaan sitä, ettei tuomarilla ole ennakkokäsitystä asiasta tai halua edistää
toisen osapuolen etua. Objektiivisella puolueettomuudella taas arvioidaan tuomarın aiem-
paa toimintaa tai suhdetta intressiryhmiin, joka voisi aiheuttaa epäilyksen puolueettomu-
desta. (HE 78/2000, 4, 9, 14.)

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 6:7 säättää käsittelyjärjestyksestä, jonka mukaan ri-
kosasian käsittely tuomioistuimessa etenee. Käsittely alkaa sillä, että syyttävä esittää omat
sekä mahdolliset asianomistajan vaatimukset vastaajaa kohtaan. Mikäli syyttävä ei aja asi-
anomistajan vaatimuksia on syyttävän jälkeen hänen puheenvuoronsa. Seuraavana kuul-
laan vastaajaa, jolloin hän voi myöntää tai kiistää teon sekä vastata myös siihen, suos-
tuuko hän maksamaan asianomistajan vaatimat korvaukset. Tämän jälkeen syyttävä ja asi-
anomistaja perustelevat kantansa tarkemmin ja vastaaja lausuu vielä oman näkemyksensä
esitetyistä asioista. Tämän selvityksen jälkeen kuullaan todistajia. Asianomistajaa ja vas-
taajaa voidaan myös kuulla todistelutarkoituksessa. Lopuksi asianosaiset esittävät loppu-
lausuntonsa, joista tarvittaessa ilmenee heidän kantansa, miten asiassa pitäisi tuomita. Tä-
män jälkeen oikeus tekee asiassa ratkaisunsa. (Näin oikeudenkäynti etenee, 2016.) Kir-
jallisessa menettelyssä samanlaista käsittelyjärjestyttä ei ole, koska suullista käsittelyä ei
järjestetä. Tuomion antaminen tapahtuu käsittelijän työhuoneessa, joten käsittelyjärjes-
tystä ei voida määrätä. Kirjallisessa menettelyssä asianosaisten kuuleminen tapahtuu kir-
jallisten lausuntojen perusteella, joista vastapuolella on mahdollisuus esittää vasta-argu-
menttinsa. Kirjallinen menettely perustuu lähinnä ennalta ilmoitettuun määräpäiviin ja
niiden noudattamiseen. Tärkein vaatimus käsittelyn etenemiselle on vastaajan nimen-
omainen suostuminen menettelyyn. Kun vastaaja palauttaa tunnustus- ja suostumuslo-
makkeen annettuun määräaikaan mennessä, asia voidaan ratkaista kirjallisesti ilmoitet-
tuna tuomiopäivänä.

3.1.2 Käsittelyn viivytettyys

Jokaisen perus- ja ihmisoikeus on, että hänen asiansa käsitellään oikeudenkäynnissä kohtuullisen ajan kuluessa. Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä. Jokainen voi siis tämän perustuslain pykälän perusteella vaatia rikosasiansa joutuisaa käsittelyä (Määttä 2014, 429). Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Euroopan unionin perusoikeuskirjan (2000/C 364/01) 47 artikla takaa samaa unionia koskevien asioiden käsittelyn osalta.

Mainitut käsitteet, oikeudenkäynnin kohtuullinen aika ja aiheuton viivytys, ovat hyvin joustavia, eikä niitä ole yksiselitteisesti määritelty esimerkiksi ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä. Käytännössä tuomioistuimen arviointi on aina tapauskohtaista ja riippuu paitsi erityisesti prosessin kokonaiskestosta myös muun muassa tapauksen vaikeusasteesta, asianosaisten menettelystä ja asian merkityksestä asianosaisille. Käsittelyaika aletaan laskea jutun vireilletulosta, rikosasioissa jo siitä, kun esitutkinta on aloitettu, henkilöä on kuultu rikoksesta epäiltynä tai henkilölle on virallisesti ilmoitettu, että häntä tullaan syyttämään rikoksesta. Käsittely päättyy lainvoimaisen ratkaisun antamiseen. (Frände ym. 2017, 215.)

Suomalaista tuomioistuin-käsittelyä rikosasioiden osalta on moitittu hitaaksi, eikä näin ollen esimerkiksi kansainvälisiä velvoitteita käsittelyn joutuisuudesta ole onnistuttu täyttämään (Määttä 2014, 429). Oikeudenkäynnin pitkä kesto onkin osoittautunut Suomelle vaikeimmaksi noudattaa EIS 6 artiklan säädöksistä. Eniten ongelmia on laajojen talousrikosjuttujen käsittelyissä, kun taas muissa rikosasioissa viivästys johtuu useimmin alioikeus- tai hovioikeuskäsittelyn hitaudesta, mutta myös esitutkinnan tai syyteharkinnan viivästymisestä. Jäsenvaltiota voidaan syyttää sopimusrikkomuksesta myös silloin, kun esitutkinta tai syyteharkinta on kestänyt kohtuuttoman pitkään, vaikka itse tuomioistuin-käsittely olisikin ollut joutuisa. Maaliskuun 2011 loppuun mennessä ihmisoikeustuomioistuin on antanut kaiken kaikkiaan 57 Suomea koskevaa päätöstä tai tuomiota, joissa on todettu oikeudenkäynnin pituutta koskeva rikkomus. (Frände ym. 2017, 215–216.)

Rikoslain (RL, 19.12.1889/39) nojalla voidaan rikosjutun käsittelyn huomattava viivästyminen ottaa rangaistusta mitatessa huomioon kohtuullistamisperusteena (RL 6:7.3) tai jopa rangaistuksen tuomitsematta jättämisen perusteena (RL 6:12.4). Lisäksi jokaisella,

jonka yleissopimuksessa tunnustettuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, tulee olla käytettävissä tehokas oikeussuojakeino kansallisen viranomaisen edessä (EIS 13 artikla). Suomessa on tämän artiklan täytäntöön panemiseksi säädetty laki oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä (hyvityslaki, 29.5.2009/362). Lisäksi lain säätämällä haluttiin taata oikeudenkäynti kohtuullisessa ajassa, kuten sekä perustuslaki että ihmisoikeussopimus velvoittavat. Sellaisissa tapauksissa, joissa prosessin viivästymistä ei voida hyvittää rangaistuksessa, hyvitys tuomitaan jälkikäteen valtion varoista maksettavana korvauksena. Yleensä korvaus on 1500 euroa kultakin vuodelta, kun kesto ylittää kohtuullisen, maksimissaan kuitenkin 10 000 euroa. (Frände ym. 2017, 218.) Kestoa ja viivästymistä arvioidaan samoilla perusteilla kuin ihmisoikeustuomioistuimessa, eli esimerkiksi asian vaikeusasteella ja yleisellä tärkeydellä on merkitystä (HE 233/2008, 17). Tämän hyvityslain säätämisen jälkeen Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut enää vain muutamia Suomea koskevia oikeudenkäyntien viivästymisratkaisuja (Frände ym. 2017, 216).

Ennaltaehkäisyn katsottiin olevan ensisijainen keino, sillä jälkikäteen saatava hyvitys ei välttämättä korvaa viivästymisestä aiheutunutta haittaa (HE 233/2008, 14–15). Ennalta estäväksi keinoksi oikeudenkäymiskaareen säädettiin hyvityslain kanssa samanaikaisesti luku asian määrittämisestä kiireelliseksi silloin, kun asianosainen vaatii sitä käräjäoikeudelta (OK 19 luku). Kiireelliseksi määrittämisen katsottiin olevan lievä toimenpide, mutta kuitenkin riittävä keino käsittelyä jouduttamaan (HE 233/2008, 15). Edellytyksenä kiireelliseksi määrittämiselle on, että asian käsittelylle ennen muita asioita on painava syy. Tällaisissakin tapauksissa huomioidaan oikeudenkäynnin kesto, asian laatua sekä merkitystä asianosaisille. Kuitenkin kohtuuttoman pitkään kestävät oikeudenkäynnit ovat edelleen ongelma, vaikka hyvityksestä sekä asian kiireelliseksi julistamisesta on erikseen säädetty. (Frände ym. 2017, 218.)

Kirjallisen menettelyn tärkeimpiä tavoitteita oli nopeuttaa tuomioistuinkäsittelyä, kun selvät rikosasiat saadaan käsiteltyä nopeasti summaarisessa menettelyssä, jolloin aikaa säästyisi isommille ja haastavammille jutuille (de Godzinsky 2011, 95). Lakiinkin on kirjattu säännös, jonka mukaan asiat on kirjallisessa menettelyssä ratkaistava viipymättä, mikäli tarvetta pääkäsittelylle ei ole (ROL 5a:2.3). Tässä onkin onnistuttu, sillä kirjallinen menettely on selkeästi tavallista rikosprosessia nopeampi. Käsittelyn nopeus kertoo usein siitä, että kirjalliseen menettelyyn haastaminen onnistuu pääasiassa ongelmitta. Lisäksi mikäli kirjallisessa menettelyssä käytettäisiin nykyistä enemmän syyttäjähastetta, voisi

prosessi olla entistäkin nopeampi, kun yksi viranomaisvaihe jää kokonaan väliin. Tehokkuutta ja nopeutta voidaan kuitenkin jossain määrin kyseenalaistaa, sillä selvien ja tunnustettujen rikosasioiden käsittely onnistuisi joutuisasti myös poissaolokäsittelyn avulla. (de Godzinsky 2011, 95–96.)

Käsittelyaikoja voidaan jonkin verran vertailla ainakin tilastojen valossa. Viimeinen Käräjäoikeuksien rikosasioiden ratkaisut-tilasto on tehty vuodelta 2013 ja siitä selviää niin kirjallisessa menettelyssä kuin yhden tuomarin kokoonpanossa ratkaistujen asioiden määrät ja käsittelyajat. Vuonna 2013 kirjallisessa menettelyssä ratkaistiin koko Suomessa yhteensä 17 385 asiaa, joista 12 100 asiassa käräjäoikeuden käsittely kesti alle 2 kuukautta. Tämä määrä kattaa suurimman osan kirjallisen menettelyn rikoksien kokonaismäärästä. Käsittely kesti 2–5 kuukautta 5 048 asiassa. Näin ollen yli 98 % kirjallisen menettelyn asioista ratkaistiin alle viidessä kuukaudessa. Myös tätä pidemmät käsittelyajat ovat mahdollisia, mutta erittäin harvinaisia. Kirjallisen menettelyn kohdalla yli vuoden kestäneitä käsittelyitä on alle 1 prosentti. (Käräjäoikeuksissa ratkaistujen rikosasioiden käsittelyajat ratkaisukokoonpanon mukaan 2013.) Kokonaisuudessaan voidaankin todeta, että kirjallisessa menettelyssä asiat ratkaistiin joutuisasti, kun noin 98 % asioista saatiin käsiteltyä alle viidessä kuukaudessa. Toki samassa ajassa on saatu ratkaistua myös suurin osa yhden tuomarin kokoonpanossa käsitellyistä asioista. Vaikka tilasto on muutaman vuoden takaa, on erittäin todennäköistä että käsittelyajat ovat pysyneet lähes samalla tasolla.

3.1.3 Viranomaisen toimivaltaisuus

Lähtökohtana oikeusturvalle perusoikeutena on, että yksilöllä on oikeus omasta aloitteestaan saada asiansa käsitellyksi lain mukaan toimivaltaisessa viranomaisessa tai muussa viranomaisessa. Vallan kolmijaon mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet (PL 3 §). Tämä jaottelu takaa sen, että oikeussuojaelimet ovat riippumattomia suhteessa toimeenpanovaltaan ja puolueettomia suhteessa asian osapuoliin (Hallberg ym. 2011, 799). Yleisiä tuomioistuinta ovat käräjäoikeudet, hovioikeudet sekä korkein oikeus ylimpänä tuomioistuimena. Satunnaisten tuomioistuinten asettaminen on kiellettyä. (PL 98 §.)

Rikosasiassa toimivaltainen käräjäoikeus määräytyy sen mukaan missä rikos on tehty. Lähtökohtaisesti syyte siis tutkitaan sen paikkakunnan tuomioistuimessa, jossa rikollinen

teko suoritettiin, siellä missä seuraus ilmeni tai missä yritykseksi jääneen rikoksen seuraus olisi ilmennyt. Syyte voidaan myös tutkia siinä tuomioistuimessa, jonka tuomiopiirissä syytettävä asuu, jos käsittely katsotaan soveliaaksi esimerkiksi oikeudenkäyntikustannuksien kannalta. (ROL 4:1.) Mikäli henkilö on tehnyt useita rikoksia, syyte voidaan tutkia siinä tuomioistuimessa, joka on toimivaltainen käsittelemään jotakin rikosta koskevaa syytettä, jos tällä voidaan nopeuttaa ja helpottaa yhteisen rangaistuksen tuomitsemista (ROL 4:3). Kirjallisessa menettelyssä sovelletaan näitä samoja säännöksiä oikeuspaikasta ROL 5a:9 mukaisesti.

3.1.4 Käsittelyn julkisuus

Perustuslain 21 § turvaa käsittelyn julkisuuden. Julkisuus voidaan jakaa yleisöjulkisuuteen, asianosaisjulkisuuteen sekä salassapitoon. Lisäksi asiakirjajulkisuus on tärkeä osa-alue. Koska tässä opinnäytetyössä keskitytään käräjäoikeuden menettelyihin, sen toiminnan julkisuudesta säättää laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (YtJulkL, 30.3.2007/370). Sen mukaan tuomioistuimissa oikeudenkäynti ja oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia, jollei toisin säädetä (YtJulkL 1 §). Oikeudenkäynnin julkisuudesta säädetään lisäksi kansainvälisissä sopimuksissa. Kansainvälisissä sopimuksissa EU:n perusoikeuskirjan 47 artikla määrittää oikeuden oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin yhdeksi oikeusturvan tekijäksi. EIS 6 artikla takaa oikeuden julkiseen oikeudenkäyntiin tuomioistuimessa, oikeuden vastavuoroiseen menettelyyn tuomioistuimessa sekä oikeuden saada tieto tuomioistuimen päätöksestä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) oikeuskäytännössä oikeudenkäynnin julkisuudella tarkoitetaan sekä käsittelyn yleisöjulkisuutta että oikeutta tulla käsitellyssä kuulluksi. Ihmisoikeustuomioistuimen käytännössä oikeusturvan kannalta tärkeänä on pidetty erityisesti suullista käsittelyä, riippumatta siitä onko se julkinen vai suljettu. Kuitenkin kirjalliseen käsittelyyn perustuva oikeudenkäynti suullisen käsittelyn sijasta takaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin silloin, kun asianosaisilla on mahdollisuus esittää kirjallisesti omat selvityksensä. Tällaisissa tapauksissa oikeudenkäynnin julkisuus toteutuu oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuden kautta. (Mäenpää 2017, 333–334.)

Rikosasioiden pääkäsittely on yleensä suullinen istuntokäsittely (Mäenpää 2017, 340). Lähtökohtaisesti nämä käsittelyt ovat julkisia (YtJulkL 14 §) ja niitä voi näin ollen kuka

tahansa olla seuraamassa. Julkisuuden rajoittaminen vaatii aina painavia ja yleisesti hyväksytyjä perusteita. Poikkeukset eivät saa muuttaa julkisuuden asemaa pääsääntönä. Julkisuuden rajaamisen edellytyksenä on yleensä muiden perusoikeuksien turvaaminen sekä se, ettei vaihtoehtoista, vähemmän julkisuutta rajoittavaa keinoa ole käytettävissä. (Mäenpää 2017, 337.) Tärkeänä edellytyksenä voidaan lisäksi pitää muiden perusoikeuksien, kuten yksityiselämän suojaamisen turvaamista (PL 10 §) tai henkilökohtaisen turvallisuuden turvaamista (PL 7 §). EIS 6 artiklan mukaan julkisuutta voidaan rajoittaa, kun esimerkiksi yleinen järjestys tai kansallinen turvallisuus sitä vaatii tai kun kyseessä on nuoren henkilön etujen tai yksityiselämän suojaamisesta. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa määrittelee lisäksi tyhjentävästi ne perusteet, joiden mukaan suullinen käsittely on mahdollista pitää suljetuin ovin (YtJulkL 15 §).

Tiedot oikeudenkäynnistä, kuten käsittelevä tuomioistuin, asian laatu (eli millaisesta asiasta on kyse), käsittelyn ajankohta ja paikka sekä asianosaisen yksilöintiin tarpeelliset tiedot, ovat aina julkisia (YtJulkL 4 §). Tämän niin kutsutun diaarijulkisuuden tarkoituksena on, että oikeudenkäynnin vireilletuloa tai vireillä olevaa oikeudenkäyntiä ei voida pitää salassa (Mäenpää 2017, 339). Yleisissä tuomioistuimissa ainoastaan asianomistajan sekä turvapaikan henkilöllisyydet voidaan erityisin syin pitää salassa. Tuomioistuin voi määrätä henkilöllisyydet salassa pidettäviksi silloin, kun rikosasia koskee asianomistajan erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa tai turvapaikanhakijan säilöön ottamista koskevissa asioissa, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen ei vaaranna turvapaikanhakijan turvallisuutta (YtJulkL 6 §).

Asiakirjajulkisuus on tärkeä oikeudenkäynnin julkisuutta turvaava perusoikeus. PL 12.2 §:n mukaan tuomioistuimen hallussa olevat asiakirjat ovat julkisia ja jokaisella on oikeus saada niistä tieto. Asiakirjat, esimerkiksi syyttäjän haastehakemus, tulevat julkisiksi muun muassa kun asia on ollut esillä suullisessa käsittelyssä tai kun vastaajan suostumus asian kirjalliseen käsittelyyn on saapunut käräjäoikeudelle (YtJulkL 8 §). Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta voidaan perustuslain mukaan kuitenkin välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoittaa (PL 12.2 §). Oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapito voi perustua sekä tuomioistuimen antamaan salassapitomääräykseen että lain mukaan salassa pidettäviin asiakirjoihin (Mäenpää 2017, 338). Oikeudenkäyntiasiakirjoista vain pieni osa on suoraan lain nojalla salassa pidettäviä. Tällaisia ovat muun muassa maanpetosoikeudenkäynteihin liittyvät asiakirjat, asiakirjat, jotka sisältävät arkaluonteista tietoa esimer-

kiksi yksityiselämästä tai terveydestä sekä vastaajasta laadittu yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvitys (YtJulkL 9 §). Asianosaisen pyynnöstä tai erityisestä muusta syystä tuomioistuimien voi myös määrätä oikeudenkäyntiasiakirjan tarpeellisin osin salassa pidettäväksi, mikäli siihen sisältyy muussa laissa salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja, joiden julkisiksi tuleminen aiheuttaa haittaa ja vahinkoa (YtJulkL 10 §). Asianosaisella on kuitenkin aina oikeus saada tieto muustakin kuin julkisesta oikeudenkäyntiaineistosta eli toisin sanoen asianosaisjulkisuus koskee koko oikeudenkäyntiaineistoa. Ainoastaan neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvat tuomioistuimen asiakirjat ovat myös asianosaisille salaisia.

Tuomioistuimen ratkaisu on lähtökohtaisesti julkinen. Joihinkin tuomion osiin voi kohdistua salassapitovelvoite, mutta lopputulos sekä sovelletut lainkohdat ovat kuitenkin aina julkisia (YtJulkL 24.2 §). Salassapitomääräys voidaan antaa jos tuomio sisältää YtJulkL 9 §:ssä salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja, kuten arkaluonteista tietoa henkilön yksityiselämästä, tietoja joiden salassa pidosta on määrätty jo aiemmin tai joiden johdosta suullinen käsittely on pidetty suljetuin ovin (YtJulkL 24 §). Edelleen asianosaisilla on oikeus saada tieto myös salassa pidettävän ratkaisun sisällöstä.

Kirjallinen menettely tekee kuitenkin poikkeuksen suullisen ja julkisen oikeudenkäynnin pääsääntöön. Käräjäoikeudessa kirjallisen menettelyn oikeudenkäynti ei ole suullinen, eikä myöskään siis käsittely- tai asianosaisjulkinen, sillä yleisöllä tai edes asianosaisilla ei ole oikeutta olla läsnä asiaa käsiteltäessä. Lisäksi tietoa asioista, joita kirjallisessa menettelyssä on ratkaistu, ei useinkaan välity kansalaisille vastaavalla tavalla kuin suullisesti käsitellyistä jutuista. Tämä voi osaltaan vähentää oikeudenkäyntien ohjaavaa vaikutusta. (de Godzinsky 2011, 97.) Asianosaisen oikeusturvan lisäksi vallankäytön avoimuuden ja kontrolloitavuuden vaatimusten toteutuminen voi vaarantua (PeVL 31/2005). Yksilön kannalta suullisen oikeudenkäynnin puuttuminen voi johtaa siihen, että asiaa ei selvitetä yhtä tehokkaasti kuin suullisesti käsiteltäessä. Tuomari taas mittaa rangaistuksen pelkän kirjallisen aineiston pohjalta, mikä sekin saattaa joissain tapauksissa olla hankalaa. Kirjallisen menettelyn oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkisiksi kun vastaaja on antanut suostumuksensa kirjalliseen menettelyyn (YtJulkL 8 §). Asiakirjat ovat siis lähtökohtaisesti julkisia ja niistä jokaisella on oikeus saada tieto. Julkisuuden toteutumista tätä kautta voidaan pitää lähinnä teoreettisena. (de Godzinsky 2011, 97, 99.)

Kuten todettua, kirjallinen menettely on poikkeus ja pääsääntönä pidetään edelleen julkista käsittelyä rikosoikeudenkäynneissä. Kirjallisen menettelyn pysyessä tässä poikkeusasemassa, ei ongelmaa perustuslain tai Suomea sitovien ihmisoikeussopimusten julkisuusnäkökulmasta tule (PeVL 31/2005). Kuitenkin pelkästään julkisuuden kannalta katsottuna poissaolokäsittelyä voidaan kenties pitää paremmin tarkastelua kestäväenä menettelyinä.

3.1.5 Oikeus tulla kuulluksi

Yksi osa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä on kuulemis- eli kontradiktorinen periaate, josta säädetään perustuslain 21 §:ssä. Kuulemisperiaatteella tarkoitetaan oikeudenkäynnin osapuolten oikeutta ajaa asiaansa eli esittää omia vaatimuksiaan sekä tulla kuulluksi vastapuolen esittämien vaatimusten tai muiden väitteiden johdosta, jotka voivat vaikuttaa ratkaisun lopputulokseen. Asiaa ei saa ratkaista ennen kuin asianosaisia on kuultu. Tuomioistuin huolehtii viran puolesta tämän oikeuden toteutumisesta, ja siitä ettei tuomiota perusteta aineistoon, josta asianosaista ei ole kuultu. (Frände ym. 2017, 125.) Asia voidaan ratkaista asianosaisia kuulematta, jos vaatimus jätetään tutkimatta tai jos kuuleminen muuten on ilmeisen tarpeetonta. Kuitenkin koska kuuleminen on pääsääntö, kuulematta jättäminen on poikkeuksellista. (Hallberg ym. 2011, 802.) Kuulemisperiaatteen tarkoituksena on taata oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuus sekä tasa-arvoisuus osapuolten välillä (Frände ym. 2017, 125).

Koska kirjallisessa menettelyssä ei järjestetä suullista käsittelyä, täytyy asianosaisilla olla muu mahdollisuus tulla kuulluksi. Tämän vuoksi asianosaiset voivat lausua kirjallisesti haluamistaan seikoista sekä halutessaan heillä on myös oikeus tulla kuulluksi suullisesti (ROL 5a:3). Lisäksi jos jutussa tuomittava rangaistus on yli kuusi kuukautta vankeutta, on vastaajalle aina varattava tilaisuus tulla suullisesti kuulluksi (ROL 5a:5). Käytännössä kuitenkin suullisia kuulemisia ei järjestetä lähes ollenkaan ja vastaajienkin kirjalliset lausumat ovat suhteellisen harvassa. Syytä kirjallisten lausumien vähäisyydelle on vaikeaa arvioida, mutta esimerkiksi omista asioista ja eduista huolehtiminen voi olla vastaajalle vaikeaa, jolloin lausumakin jää helposti laatimatta. Lisäksi koska kirjallisessa menettelyssä ratkaistavat teot ovat tunnustettuja ja asianosaiset ovat suostuneet asian käsittelyyn ainoastaan kirjallisen aineiston perusteella, ei tarvetta lausumille välttämättä edes ole. Kuitenkin mikäli vastaaja on lausumansa käräjäoikeudelle toimittanut ja sen sisältö on

asian kannalta relevanttia, on sillä usein vaikutusta tuomion sisältöön. (de Godzinsky 2011, 99.)

3.1.6 Päätöksen perusteleminen

Jo perustuslaki määrää, että jokaisella on oikeus saada asiassaan perusteltu päätös. Tuomioistuimen perusteluvollisuudesta säädetään yhdenmukaisesti sekä oikeudenkäymiskaaren 24 luvussa että lain oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 luvussa. Kirjallisessa menettelyssä annetun tuomion tulee noudattaa muodoltaan samaa kaavaa kuin esimerkiksi suullisessa oikeudenkäynnissä käsitellyn asian tuomionkin (ROL 5a:9).

Perustelujen avulla pyritään toteuttamaan avointa hallintoa, jolloin perustelujen voidaan katsoa vahvistavan tuomioistuinten nauttimaa luottamusta. Lisäksi perusteluilla on merkitystä asianosaisen oikeusturvalla, sillä perustelut sisältävät tietoa, jonka perusteella asianosainen voi arvioida onko päätös lainmukainen ja onko hänellä asiassa tarvetta muutoksenhauille. Perustelujen avulla voidaan myös varmistua siitä, että viranomaisen käyttämät ratkaisuperusteet ovat olleet oikeat. Perusteiden avulla tuomioistuin voi siis itse kontrolloida omaa toimintaansa ja varmistua, että ratkaisut eivät perustu epämääräiseen näkemykseen, joka ei kestä syvempää tarkastelua. Lisäksi perusteluilla on tärkeä asema ennakkoratkaisujen eli prejudikaattien antamisessa. Ennakkoratkaisut ohjaavat tulevaa oikeuskäytäntöä, joten merkitys on paljolti kiinni ratkaisun perusteista. (Frände ym. 2017, 745–746.)

Tuomioistuimen perustelujen tulee tuoda julki sekä faktaperusteet että oikeudelliset perusteet (OK 24:4 ja ROL 11:4). Faktaperusteista käytännössä ilmenee minkä sisältöiseen tapahtumankulkuun ja oikeustositseikastoon lopputulos perustuu. Faktaperustelujen vähimmäisvaatimuksena on se, että ratkaisussa tulee mainita tapahtumakulku, johon tuomioistuin on päätenyt eli toisin sanoen mitä tuomioistuin katsoo tulleen näytetyksi. Tällaista yksinkertaisinta mallia voidaan käyttää selvissä tapauksissa, esimerkiksi kirjallisen menettelyn tunnustetuissa jutuissa. Oikeustositseikat on kuvattava niiden todellisessa ilmenemismuodossa eli niiden on vastattava kysymykseen mitä on tapahtunut. Mikäli kuitenkin näyttöratkaisua ei voida pitää selvänä tai asianosaiset ovat olleet näytön osalta erimielisiä, ja esimerkiksi syyte on kiistetty, tuomioistuimen tulee perustella miksi näyttö-

kysymys on ratkaistu tuomiosta ilmenevällä tavalla. Tuomioistuimien voi muun muassa selostaa perusteluissa kuinka todisteita on punnittu ja vertailtu keskenään, kuitenkin niin, että perusteluista ilmenee punnintaa koskeva päättely. (Frände ym. 2017, 746–747.) Perusteluissa tulee siis selostaa, millä perusteella riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä (ROL 11:4).

Oikeudelliset perustelut taas sisältävät tuomioistuimen kannan jutun oikeuskysymykseen sekä kertovat, mihin oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Yksinkertaisimmissa tapauksissa riittävää on viitata sovellettuihin säännöksiin ja oikeusohjeisiin, mutta riitaisissa asioissa tuomioistuimen on usein tarpeen tuoda esille oikeudellinen päättely. Lain ohella perusteissa voidaan viitata esimerkiksi korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiin tai lakien valmistelutöihin. (Frände ym. 2017, 747.) Lisäksi usein on myös tarpeen esittää perusteluissa sekä lopputulosta puoltavat että sitä vastustavat argumentit (pro et contra – malli) (Tieteen termipankki: tuomion perusteleminen 2017).

Puutteellisten ja riittämättömien perustelujen aiheuttama ongelma tulee esiin haettaessa asiassa muutosta. Perusteet ovat avainasemassa, kun asianosainen pohtii onko asiassa tarvetta muutoksenhauille. Ylempi tuomioistuin voi tuki korjata ja täydentää puutteellisia alemman oikeusasteen tekemiä perusteluja, myös sellaisissa tapauksissa, joissa aihetta ei ole tuomion lopputuloksen muuttamiseen. Kuitenkin mikäli ylempi oikeusaste katsoo, että perusteluissa on suuria puutteita, eikä asian käsittelyä (muutoksenhakua) siksi ole mielekäästä jatkaa, se voi palauttaa jutun takaisin alempaan oikeusasteeseen. Yleisimmin puutetta on tuomion faktaperusteluissa. Oikeudellisten perustelujen puutteellisuuden vuoksi jutun palauttamiselle alempaan oikeusasteeseen ei ole yleensä tarvetta. (Frände ym. 2017, 748.)

3.1.7 Muutoksenhaku

Muutoksenhakua pidetään keskeisimpänä oikeutena oikeusturvan kannalta. Suomen oikeusjärjestykseen kuuluu perinteisesti oikeus hakea muutosta käräjäoikeuden ensimmäisenä asteenä antamaan ratkaisuun. Muutoksenhakua on korostettu myös Euroopan ihmisoikeussopimuksessa oikeusturvakeinona; syytetyn on voitava saattaa tuomittu rangaistus ainakin kerran ylempään tuomioistuimen tutkittavaksi. Tästä voidaankin poiketa vain vä-

häisten rikosten osalta (EIS, lisäpöytäkirjan 2 art.). Vaikka nykyään Suomessa muutoksenhakumahdollisuuksia on aiemmasta hieman kavennettu, on jokaisella kuitenkin edelleen oikeus valittaa asiastaan hovioikeuteen. (Saraviita 2011, 287.)

Alempien oikeusasteiden, eli kärjäoikeuden ja hovioikeuden, päätöksiin haetaan muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoihin. Tämän jälkeen muutosta ei pääsääntöisesti voi enää hakea, vaan tuomioistuimen ratkaisu on saanut lainvoiman. Tällainen ratkaisu voidaan ottaa ylemmän tuomioistuimen käsittelyyn ainoastaan silloin, kun ilmenee painavia perusteita olettaa, että annettu ratkaisu on virheellinen. Näitä keinoja kutsutaan ylimääräisiksi muutoksenhakukeinoiksi. (Frände ym. 2017, 1132.) Tässä opinnäytetyössä keskitytään vain varsinaisiin muutoksenhakukeinoihin. Muutoksenhaku kirjallisessa menettelyssä noudattaa samaa kaavaa kuin suullisen käsittelyn muutoksenhakukin (ROL 5a:9).

Kun kärjäoikeus antaa asiassa ratkaisunsa, sen on samalla ilmoitettava, saako ratkaisuun hakea muutosta (OK 25:3). Lisäksi kun kärjäoikeus lähettää asianosaisille kirjallisessa menettelyssä annetun tuomion, tulee sen liittää mukaan OK 25:3.2 §:ssä tarkoitetut muutoksenhakuohjeet (ROL 5a:8). Hakijan tulee ilmoittaa tyytymättömyydestä kärjäoikeudelle viikon sisällä ratkaisun antamisesta. Asianosainen voi ilmoittaa tyytymättömyyttään vapaamuotoisesti, mutta kirjallisen menettelyn asioissa ilmoituksen tulee kuitenkin olla kirjallinen. Tyytymättömyyden ilmoittamisen jälkeen muutoksenhakijan tulee vielä toimittaa kärjäoikeudelle valitus. (Oikeus.fi: Tyytymättömyyden ilmoitus, 2016.) Varsinainen muutoksenhakukeino hovioikeuteen onkin nimenomaan valitus. Valitus on muutoksenhakukeinona periaatteessa rajoittamaton. (Frände ym. 2017, 1132.) Valituksen laatimista varten kärjäoikeus toimittaa hakijalle jäljennöksen ratkaisustaan sekä valitusosoituksen (OK 25:11). Valitus tulee tehdä 30 päivän aikana ratkaisun antamisesta ja se osoitetaan hovioikeudelle (Oikeus.fi: Tyytymättömyyden ilmoitus, 2016). Valituskirjelmässä valittaja kertoo, millä perusteella hän on tuomioon tyytymätön ja miten haluaa tuomiota muutettavan (Oikeus.fi: Näin tuomiosta valitetaan). Mikäli tyytymättömyyden ilmoitus tai valitus eivät ole saapuneet kärjäoikeudelle määräajassa, asian ratkaisu tulee lainvoimaiseksi. Tämän jälkeen varsinaisten muutoksenhakukeinojen käyttäminen ei enää ole mahdollista (Frände ym. 2017, 1133). Valittajan vastapuolella on myös mahdollisuus valittaa tuomiosta, vaikkei olisikaan ilmoittanut tyytymättömyyttä. Tätä kutsutaan vastavalitukseksi. Määräaika vastavalitukselle on kaksi viikkoa valittajan valitusajan päättymisestä. (Oikeus.fi: Tyytymättömyyden ilmoitus, 2016.)

Kun käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan valittamalla muutosta hovioikeudelta, siihen tarvitaan jatkokäsittelylupa. Rikosasiassa lupaa ei kuitenkaan tarvita esimerkiksi silloin, kun vastaaja valittaa hänen syykseen luetusta rikoksesta, josta hänet on tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin kahdeksan kuukautta vankeutta. Tällaisissa tapauksissa myöskään syyttäjä tai asianomistaja eivät valittaessaan tarvitse jatkokäsittelylupaa. Jatkokäsittelylupa taas on myönnettävä erinäisissä tapauksissa, kuten esimerkiksi kun ilmenee aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta, kun lopputuloksen oikeellisuutta ei ole mahdollista selvittää lupaa myöntämättä tai luvan myöntämiseen on muu painava syy. Mikäli jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, jää käräjäoikeuden antama ratkaisu lainvoimaiseksi. (Oikeus.fi: Jatkokäsittelylupa, 2016.) Mikäli taas hovioikeus jatkaa asian käsittelyä, asian vireilläolo käräjäoikeudessa lakkaa (Frände ym. 2017, 1133).

Vaikka perustuslain 21 § takaa yleisen oikeuden hakea muutosta tuomioistuimen ratkaisuun, sen ei silti ole katsottu estävän mahdollisuutta säätää poikkeuksia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin, kunhan poikkeukset eivät vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Tämän vuoksi hovioikeuksiin on voitu säätää edellä esitetty muutoksenhakulupajärjestelmä. Järjestelmän tulee kuitenkin olla soveltamisalaltaan rajoitettu sekä perusteiden luvan myöntämiseksi objektiivisia, tarkkarajaisia sekä täsmällisesti muotoiltuja (HE 105/2009, 14). Myöskään Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa tällaista käytäntöä ei ole pidetty oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten vastaisena, sillä mahdollisuutta hakea muutoksenhakulupaa on pidetty riittävänä muutoksenhakekeinona EIS lisäpöytäkirjan 2 artiklan kannalta (Frände ym. 2017, 1132).

4 OIKEUDENKÄYNNIN KIELI

Vieraskielisen kannalta oleellinen seikka on oikeudenkäynnin kieli. Vieraskielisen asemaa ajatellen kieli on tärkeä ja joskus jopa ainoa osa, jonka kautta henkilö ymmärtää prosessin kulkua. Tuomioistuimessa vieraskielisellä on vaihtoehtoina tulkkaaminen sekä kääntäminen. Kirjallisessa menettelyssä näistä käytössä on asiakirjojen kääntäminen.

Perustuslain 17 §:n mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Jokaisella on oikeus käyttää näitä kieliä tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa, ja saada toimituskirjansa tällä kielellä. Tarkemmin oikeudesta käyttää suomen tai ruotsin kieltä viranomaisessa sekä asian käsittelykielestä määrätään kielilaissa (KielilL, 6.6.2006/423). Lain mukaan jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon, jotka turvataan kielestä riippumatta. Lisäksi yksilön kielelliset oikeudet toteutetaan niin, ettei henkilön itse tarvitse niihin vedota. (KielilL 2 §.) Tämän oikeuden tosiasiallinen saatavuus edellyttääkin, että jokainen voi käyttää oikeudenkäynnissä omaa kieltään (Frände ym. 2017, 231). Kuitenkin, koska tässä opinnäytetyössä aiheen ulkopuolelle on rajattu kansalliskielet, suomi ja ruotsi, sekä saame, käsitellään tässä vain muunkielisten asiakkaiden kielellisiä oikeuksia. Kielilain 9 §:n mukaan oikeudesta käyttää viranomaisessa muuta kieltä kuin suomea, ruotsia tai saamea säädetään muun muassa oikeudenkäyntiä ja hallintomenettelyä koskevassa lainsäädännössä.

Kielellisistä oikeuksista rikosasioissa määrätään laissa oikeudenkäynnissä rikosasioissa. Lain mukaan tuomioistuimessa asian käsittelykielenä käytetään joko suomea tai ruotsia (ROL 6a:1). ROL 6a luvun 2 §:n mukaan muunkielisillä on syyttäjän ajamassa rikosasiassa oikeus maksuttomaan tulkkaukseen. Tuomioistuin huolehtii viran puolesta, että asianosaiset saavat tarvitsemansa tulkkauksen. Myös EIS 6 artikla määrää, että jokaisella on oikeus saada maksutta tulkin apua, mikäli ei ymmärrä tai puhu tuomioistuimessa käytettyä kieltä. Kirjallisessa menettelyssä tulkin käyttö on kuitenkin harvinaista, kun istuntopäätökäsittelyä ei järjestetä, joten asiakirjojen kääntäminen vastaajan kielelle on olennaisempaa.

ROL 6a luvun 3 §:n mukaan muunkielisille on kohtuullisessa ajassa annettava maksuton kirjallinen käänös haastehakemuksesta, tuomiosta häntä koskevin osin sekä myös muusta olennaisesta asiakirjasta, mikäli se on tarpeellista vastaajan oikeuden valvo-

miseksi. Myös EIS 6 artiklan mukaan syytetyllä on oikeus saada viipymättä yksityiskohdainen tieto häneen kohdistettujen syytteiden sisällöstä ja perusteista hänen ymmärtämälleen kielellä. Asiakirjat on käännettävä vain niiltä osin, kun ne koskevat kyseistä vastaajaa eli useita vastaajia koskevissa jutuissa tuomioistuimella ei ole velvollisuutta kääntää asiakirjoja muita vastaajia koskevilta osilta. Jos asiakirja käännetään vain osin, on tärkeää, että se on vastaajan oikeusturvan kannalta riittävä. Asiakirjan kääntäminen ei kuitenkaan vaadi vastaajalta erillistä pyyntöä, vaan tuomioistuin harkitsee käännöksen tarpeellisuuden viran puolesta. (HE 63/2013, 23.) Vastaajalla on myös oikeus luopua oikeudestaan käännökseen (ROL 6a:3). Tämä edellyttää, että vastaaja on tietoinen pykälän mukaisista oikeuksista, kuten oikeudesta kirjalliseen tai suulliseen käännökseen sekä käännöksen maksuttomuudesta. Luopuminen tulee lisäksi olla yksiselitteistä ja vapaaehtoista. Näiden pohjalta tuomioistuimelta on edellytetty, että vastaajalta tai hänen asiamieheltään on tiedusteltava, haluaako vastaaja asiakirjasta käännöksen. (HE 63/2013, 24–25.)

Helsingin hovioikeuden tekemässä päätöksessä (14.12.2015, 1784) on ollut kyse vironkielisestä vastaajasta, joka vaati menetetyn määräajan palauttamista tyytymättömyyden ilmoittamiseen. Vastaajaa oli tapauksessa kuulusteltu suomeksi ja hän oli saanut tiedoksi suomenkielisen haasteen. Lisäksi annettu tuomio oli toimitettu hänelle suomenkielisenä. Hovioikeus on asiassa katsonut, että vastaajan olisi viron kielisenä tullut saada kirjallinen käännös häntä koskevasta tuomiosta ROL 6a luvun 3 §:n mukaan, koska vastaajan ei ole katsottu kieltäytyneen oikeudestaan käännökseen esimerkiksi vastaanottamalla suomenkielinen haaste. Käräjäoikeus ei myöskään ollut asiassa tiedustellut vastaajalta, haluaako tämä tuomioista käännöksen. Näin ollen hovioikeus päätti, että hakemus menetetyn määräajan palauttamisesta hyväksytään.

Kirjallisen menettelyn rikosasioissa helpoin ja kielellisten oikeuksien toteutumisen kannalta turvallisin vaihtoehto olisi käyttää syyttäjähastetta. Poliisikuulusteluissa on mukana tulkki, jolloin niin haastaminen kuin tunnustuksen ja suostumuksen saaminenkin voidaan suorittaa vastaajan kielellä. Tämä käytäntö tukee myös EIS 6 artiklan säätämää oikeutta saada tieto syytteestä omalla kielellä viipymättä. Mikäli haastamista ei tässä vaiheessa saada tehtyä, voi ongelma muodostua silloin, kun asiakirjoja käännetään vastaajalle. Syyistä tai toisesta haastehakemus voi jäädä osittain tai kokonaan kääntämättä. Tällöin vaarana on, ettei vastaaja huonoimmassa tapauksessa ymmärrä, mistä häntä edes syytetään. Tällaisissa tapauksissa oikeusturva ei toteutuisi halutulla tavalla. (de Godzinsky 2010, 36.) Lisäksi vaarana voi olla se, ettei käräjäoikeudella ole asianosaisen äidinkielestä

täyttä varmuutta ja tällöin vastaajalle voidaan toimittaa väärällä kielellä oleva käänös. Lakia kirjallisesta menettelystä valmisteltaessa lakivaliokunta otti kantaa pääkäsittelyn tarpeen arviointiin ja totesi, että se tulee arvioida kokonaisuutena huomioiden erityisesti osapuolten oikeusturvan tarve. Esimerkkinä tässä on käytetty ulkomaalaista vastaajaa, jonka asiassa pääkäsittely on syytä toimittaa, jotta voidaan varmistua siitä, että vastaaja on ymmärtänyt haastehakemuksen sisällön oikein, ja oikeusturva näin ollen toteutuu. (LaVM 1/2006.) Lisäksi suostumuksen tulee olla nimenomainen ja käräjäoikeuden olisi varmistuttava, että vastaaja todella ymmärtää suostumuksen merkityksen. Vieraskielisten kohdalla tiedoksiannossa olisikin usein tarpeellista käyttää mahdollisuuksien mukaan haastemiestä, joka viime kädessä voisi varmistaa, että vastaaja ymmärtää asiakirjojen sisällön sekä merkityksen.

Kielelliseksi ongelmaksi voidaan nostaa myös juridisen kielen abstraktius. Tämä koskettaa toki myös suomenkielisiä, mutta käännösten kautta samalla vieraskielisiäkin. Suomessa käytettävä virkakieli on saanut viime vuosina arvostelua osakseen juuri sen hankaluuden ja epäselvyyden vuoksi. Oikeudenkäytön kieli poikkeaa huomattavasti arkikielissä käytettävästä kielestä, mutta myös muusta virkakielestä, eikä se siksi aina avaudu asianosaisille halutulla tavalla. Juridinen kieli koetaan helposti kankeaksi ja lisäksi juridinen erityissanasto aiheuttaa haasteita. Myös näistä syistä ulkomaalaisten kohdalla olisi tarkoituksenmukaista käyttää syyttäjähastetta tai vähintäänkin haastemiestiedoksiantoa. (de Godzinsky 2011, 101.)

5 ASiantuntijahaastattelu

5.1 Haastattelun toteutus ja aineiston käsittely

Osana opinnäytetyötä toteutettiin asiantuntijahaastattelu (Liite 1: Haastattelulomake). Haastattelu toteutettiin puolistrukturoituna, joka mahdollistaa joustavuuden niin haastattelijalle kuin haastateltavillekin. Tällöin haastateltavilla on mahdollisuus vastata vapaammin, jolloin myös todennäköisimmin päästään vastauksien osalta haluttuun lopputulokseen. (Puolistrukturoitu haastattelu.) Lisäksi koska haastattelu suoritettiin lomakekyselynä sähköpostitse, oli kysymysten oltava avoimia, jolloin vastauksista saatiin tarpeeksi kattavia.

Haastattelulla kerättiin Pirkanmaan kärjäoikeudessa kirjallisten rikosasioiden parissa työskenteleviltä virkailijoilta sekä tietoa että henkilökohtaisia kokemuksia vieraskielisten asioiden käsittelystä kärjäoikeudessa. Lisäksi tavoitteena oli saada tietoa käytännöistä ja toimintatavoista, joilla vieraskielisten asioita käsitellään. Haastattelulla saatiin kerättyä ns. hiljaista tietoa esimerkiksi vastaan tulleista ongelmakohdista, joita käsittelyssä voi esiintyä. Tätä tietoa saatiin erityisesti kärjäsihteerien vastauksista, sillä he lähtökohtaisesti vastaavat käytännön tason työn toteuttamisesta. Lisäksi haastattelulla pyrittiin selvittämään mahdollisia keinoja, jotka voisivat vieraskielisen oikeusturva-asemaa parantaa. Kysely tehtiin kärjäoikeudessa kirjallisia rikosasioita käsitteleville tahoille eli kärjätuomareille, -notaareille ja -sihteereille, joille kaikille esitettiin samat kysymykset. Haastattelun vastaukset käsiteltiin nimettöminä.

Vastausprosentti jäi haastattelussa valitettavan alhaiseksi erityisesti käsittelijöiden, eli kärjätuomarien sekä -notaarien, kohdalla. Lukuisista yrityksistä sekä aiemmista lupauksista huolimatta näiltä tahoilta ei työhön saatu vastauksia kuin kahdelta henkilöltä. Kärjäsihteereiden vastausprosentti sen sijaan oli sata. Vaikka käsittelijöiltä vastauksia ei enempää työhön saatu, näissä kahdessa vastauksessakin oli kuitenkin huomattavissa selkeä linja, jota käsittelijät toiminnassaan toteuttavat, joten näitäkin kahta vastausta voidaan pitää luotettavina ja toimintatapoja yhtenäisinä. Samaa linjaa noudattivat myös kärjäsihteereiden vastaukset. Lisäksi kärjäsihteereiden vastauksista sai selkeitä mielipiteitä käytännön asioista ja työn toteuttamisesta.

5.2 Käräjätuomari

Opinnäytetyötä varten saatiin haastateltua ainoastaan yhtä käräjätuomaria. Käräjätuomarin mielestä vieraskielisten oikeusturva toteutuu pääsääntöisesti hyvin ja heidän kohdallaan toimitaan samalla tavalla kuin suomenkielistenkin kohdalla. Tuomion perustelut ovat samanlaiset, mutta tuomion käännös voi olla muodoltaan erilainen kuin suomenkielinen. Tämä siksi, että tuomiosta on sitä annettaessa tarpeellista kääntää vain perusteluosuus, koska muut osat (syyttäjän vaatimukset ja todistelu) on käännetty jo haasteen ja haastehakemuksen kääntämisen yhteydessä. Viivästyminen voi aiheuttaa virheelliset osoitetiedot. Tällainen ongelma näkyy tapauksissa, jossa vastaaja asuu ulkomailla, eikä häntä ole syyttjähaasteella haastettu jo esitutkinnan aikana. Vieraasta maasta haastaminen voi myös olla aikaa vievää, riippuen kansainvälisistä sopimuksista. Ylipäänsä myös asiakirjojen (haaste, haastehakemus, tunnustus/suostumus-lomake sekä mahdolliset asianomistajan vaatimukset) kääntäminen ottaa oman aikansa. Syyttjähaasteen käyttäminen kuitenkin nopeuttaisi sekä asian käsittelyä että ratkaisemista.

Käräjätuomarin mielestä vieraskielisten asioita on oikeusturvan kannalta täysin mahdollista käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Ainoastaan tapauksissa, joissa vastaajan osoitetiedot ovat epäselvät tai puutteelliset tai niitä ei ole käräjäoikeuden tiedossa lainkaan, on asia siirrettävä suulliseen istutokäsittelyyn. Myös poissaolokäsittelyä on mahdollista käyttää. Joka tapauksessa, koska kyseessä on suullinen käsittely, on tuomioistuimen varmistuttava, että tuleeko vastaaja paikalle vai ei, jotta istuntoon osataan tilata myös tulkki. Kysyttäessä voiko vastaajan kotimaan lainsäädännöllä olla vaikutusta hänen odotuksiinsa, haastateltu käräjätuomari vastasi, että ei ole urallaan kohdannut tässä ongelmaa. Hän pitää Suomen esitutkintaa korkeatasoisena ja menettelyjä muutenkin puolueettomina ja oikeudenmukaisina.

Käytännöt kirjallisen menettelyn kielellisten oikeuksien kohdalla ovat kaikilla käsittelijöillä samat; haaste, haastehakemus sekä mahdollisen asianomistajan vaatimukset tulee kääntää vastaajalle. Verrattuna istunto- tai poissaolokäsittelyyn käräjätuomari pitää kirjallista menettelyä nopeimpana ja tehokkaimpana vaihtoehtona etenkin silloin, kun vastaajan osoitetiedot ovat kunnossa ja häneltä saadaan menettelyyn suostumus. Istutokäsittelyissä vastaaja täytyy kuitenkin haastaa istuntoon sekä hoitaa tarvittavat käännökset asiakirjoista. Vaikka paikalla oleva tulkki kääntäisikin vastaajalle tuomion lopputuloksen heti, tulee vastaajalle silti toimittaa tuomioista käännös. Lisäksi istunto viivästyy,

mikäli vastaaja ei ole halukas tulemaan paikalle ja hänet on sinne henkilökohtaisesti kutsuttu. Näin ollen istuntokäsittely ei nopeuta käsittelyä. Kaikissa asioissa, kuten täysin myönnettyissä jutuissa, ei haastatellun käräjätuomarin mielestä myöskään ole vastaajan edun mukaista järjestää istuntoa.

5.3 Käräjänotaari

Opinnäytettä varten haastateltiin yhtä käräjänotaaria. Hänen mielipiteensä vieraskielisen oikeusturvan toteutumisesta oli selkeä; se toteutuu ainakin lähes yhtä hyvin kuin suomenkielisilläkin. Toimintatavat ovat samanlaiset riippumatta vastaajan kielestä. Esimerkiksi tuomion perustelut kirjallisen menettelyn jutuissa ovat yhtä suppeat myös suomenkielisten kohdalla, sillä tekojen ollessa myönnettyjä ei niiden laajempi perustelu ole edes tarpeen. Vieraskielisen kohdalla käsittely voi viivästyä, koska käännöspalveluiden saaminen voi joskus olla hankalaa. Haastateltu käräjänotaari piti kuitenkin tällaista viivästymisen syytä hyväksyttävänä ja oikeusturvan toteutumisen kannalta jopa välttämättömänä.

Oikeusturvaa parantaisi suomea taitamattomien kohdalla se, että poliisi hoitaisi esitutkinnassa kuulustelut aina epäillyn omalla äidinkielellä. Usein kielenä käytetään englantia, vaikka se olisikaan epäillyn äidinkieli. Tällainen toimintatapa mahdollisesti viivästyttäisi tutkintaa, erityisesti harvinaisempia kieliä puhuvien vastaajien osalta, sillä tulkin saaminen voi osoittautua haastavaksi, mutta käräjänotaarin mielestä kuitenkin parantaisi epäillyn oikeusturvaa. Syyttäjähasteiden käyttöä käräjänotaari ei lisäisi, sillä hänen mielestään se voi jopa lisätä vieraskielisen epäluottamusta suomalaista oikeusjärjestelmää kohtaan, eikä parantaisi vastaajan oikeusturvaa. Näissä ns. pikahaasteissa ongelmana on se, että henkilöt pidetään kiinniotettuina haastamiseen asti, mikä erityisesti vähäisten ja selvien rikosten kohdalla olisi menettelynä kohtuutonta.

Käräjänotaarin mielestä suullinen käsittely olisi aina vastaajan oikeusturvan kannalta paras vaihtoehto. Hän ei kuitenkaan pidä järjestelyä oikeusjärjestelmän toimivuuden kannalta järkevänä, koska asioiden käsittely viivästyisi ja sen kautta aiheutuisi myös muita ongelmia. Poissaolokäsittelyä vieraskielisen kohdalla olisi mahdollista myöskin käyttää, mutta käräjänotaarin mielestä sen käytöllä ei oikeusturvan kannalta ole merkitystä verrattuna kirjalliseen menettelyyn. Paikalle saapumatta jättäminen ei anna sen parempia ta-

keita oikeusturvan toteutumiseksi kuin kirjallinen menettelykään. Poissaolokäsittelyistuntoihin tulisi lisäksi kutsua tulkki, mikä viivästyttää käsittelyä. Vastaajan kotimaan erilaisella lainsäädännöllä voi kärjänotaarin mukaan olla vaikutusta. Hän kuitenkin siirtäisi tällaisissa tapauksissa vastuuta vastaajalle, joka mahdollisuuksien ja tarpeen mukaan voi hankkia itselleen oikeudenkäyntiavustajan.

Haastatellun kärjänotaarin mielestä kielelliset oikeudet ovat ongelma sekä vastaajan että tuomioistuimen näkökulmasta. Asiakirjojen käännettämisessä ei hänen mielestään kuitenkaan ole käsittelijäkohtaisia eroja, vaan lähtökohtaisesti kärjäoikeus kääntää vastaajalle oman asiakirjatuotantonsa (haaste, tunnustus-/suostumuslomake) sekä syyttäjän haastehakemuksen. Poliisi vastaa esitutkimateriaalin käännettämisestä. Ongelmana hän pitää sitä, että vastaajan kannalta olisi hyvä saada kaikki asiakirjat käännettyinä, jotta vastaaja varmasti tietää, mistä asiassa on kyse. Toisaalta taas tuomioistuimen näkökulmasta tällainen käännettäminen on jopa turhauttavaa, jos kyseessä oleva asia on vähäinen ja esitutkinnassa annetun myöntämisen oikeellisuudesta ei ole epäilystä. Kielelliset oikeudet myös pidentävät käsittelyaikaa. Kuitenkin vaikutusta kielellisillä oikeuksilla on myös istutokäsittelyissä, sillä istuntoaika pitenee tulkin ollessa läsnä, ja toisaalta myös istuntoajan sopiminen voi hankaloitua, kun tulkin tulee olla saatavilla käsittelyyn.

Kärjänotaarilta kysyttiin lopuksi ajatuksia tiedossa olevien muutosten vaikutuksista vieraskielisen oikeusturvan toteutumiseen. Haastateltu otti kantaa kärjäoikeuksien väheneeseen, jonka hän näki vieraskielisen kannalta positiivisena asiana. Suurissa kaupungeissa tulkkeja on paremmin saatavilla kuin pienemmissä. Lisäksi suuremmilla paikkakunnilla palvelua saa todennäköisemmin helpommin englanniksi. Toisaalta ongelmana kuitenkin on se, että matkat pieniltä paikkakunnilta istuntoihin pitenevät ja palvelun saaminen hankaloituu. Tämä ongelma toki koskee yhtä lailla myös muita kuin vieraskielisiä.

5.4 Kärjäsihteerit

Opinnäytetyötä varten haastateltiin yhteensä viittä anonymina pysyvää kärjäsihteeriä. Kaikki vastanneet olivat lähes yksimielisiä siitä, että oikeusturva toteutuu hyvin ja siitä pidetään erittäin tarkasti huolta kirjallisen menettelyn asioissa. Kärjäsihteeri B kuitenkin antoi myös muutaman esimerkin yksittäisistä tapauksista, jolloin oikeusturva ei hänen mielestään ole toteutunut. Hänelle on urallaan tullut vastaan tilanne, jossa vastaaja on

allekirjoittanut suostumuksen kirjalliseen menettelyyn, vaikkei ole sitä ymmärtänyt. Joskus vastaaja on myös allekirjoituksen viereen kirjoittanut huomautuksen, jossa kertoo, ettei puhu suomea. Molemmissa tapauksissa vastaajalle on siis syystä tai toisesta toimitettu suomenkieliset asiakirjat, vaikka vastaajan ymmärtämä kieli on joku muu, jotka vastaaja on kuitenkin allekirjoittanut ja toimittanut kärjäoikeuteen. Lisäksi saman sihteerin mielestä salassa pidettävät asiat vuotavat helpommin myös sellaisten ulkopuolisten tietoon, joilla ei ole salassapitovelvollisuutta, kun esimerkiksi vastaajan kaveri tulkaa hänelle toimitetut asiakirjat. Yksi sihteereistä otti lisäksi kantaa siihen, ettei hän ole urallaan kertaakaan kohdannut tilannetta, jossa vieraskielinen käyttäisi muutoksenhakua. Koska kirjallisessa menettelyssä vastaajalle toimitetaan aina käännetyt muutoksenhakuohjeet, syynä ei sihteerin mielestä ole ohjeiden puute vaan ennemminkin se, ettei vastaaja tiedä millä kielellä ilmoittaisi tyytymättömyyttään tai tekisi valituksen. Kaikki sihteerit olivat yhtä mieltä siitä, että perustelut eivät muutu, vaikka kyseessä olisi suomea osaamaton vastaaja. Käsittelylle viivästystä aiheuttaa se, että kaikki materiaali on käännettävä toiselle kielelle ja tälle on varattava aikaa. Käännösprosessin nopeuttamiseksi kärjäoikeudessa otetaan talteen aina samanlaisina toimitettavat asiakirjat, esimerkiksi muutoksenhakuohjeet, jotta samoja asiakirjoja ei käännetä aina uudelleen. Tämä toimintatapa säästää toki ajan lisäksi myös rahaa. Kolme kärjäsihteereistä mainitsi lisäksi sen, että usein kiireestä johtuen ensin tehdään suomenkielisille haasteita, koska käännettäviin kuluu enemmän aikaa.

Syyttäjän pikahaasteen käyttäminen jakoi vastanneiden sihteereiden mielipiteitä. Osa oli yksiselitteisesti sitä mieltä, että pikahaasteen käyttö nopeuttaisi käsittelyä ja toisaalta parantaisi myös oikeusturvaa. Käsittelyaika lähentelisi suomenkielisen vastaajan aikaa, kun kärjäoikeuden ei tarvitsisi kääntää haastetta ja haastehakemusta vaan ainoastaan ratkaisuun liittyvät asiakirjat. Näiden sihteereiden mielestä pikahaastetta voisikin käyttää myös nykyistä enemmän, sillä vieraskielisten jutut ovat käännösten vuoksi sihteereiden kannalta myös työlämpiä. Kaksi sihteereistä oli vahvasti eri mieltä, sillä heidän mielestään pikahaaste ei auttaisi oikeusturvan kannalta vastaajaa. Nykyään, kun pikahaaste on käytössä lähinnä maasta poistuvien jutuissa, ei tällaisissa tapauksissa haastetulla henkilöllä ole mitään mahdollisuuksia vaikuttaa asian käsittelyyn Suomesta poistuttuaan. Sihteerit kuitenkin pitää kansainvälisestä näkökulmasta katsottuna vieraskielisen oikeusturvaa kokonaisuutena arvostellen melko hyvänä.

Oikeusturvaa vaarantaviksi tekijöiksi kaikki sihteerit nimesivät puutteelliset osoitetiedot sekä sen, että esitutkintapöytäkirjan tiedot ovat puutteelliset. Esitutkintapöytäkirjalla ilmoitettu tieto epäillyn äidinkielestä voi olla kokonaan väärä tai tietoa ei ole lainkaan. Lisäksi pöytäkirjalta puuttuu usein tieto siitä, tarvitseeko vastaaja käännoiksi ylipäätään. Nämä tiedot helpottaisivat ja nopeuttaisivat asian käsittelyä käräjäoikeudessa, sillä muutoin sihteerit tekevät ylimääräistä selvitystyötä kieliasioiden kanssa, vaikka työ todennäköisesti on tehty jo esitutkintavaiheessa, mutta tieto ei ole asiakirjojen mukana tullut tuomioistuimeen. Tapauskohtaisesti on myös mahdollista arvioida asiakkaan tarvetta asiakirjojen kääntämiselle sekä mahdollisesti myös kysyä tästä vastaajalta itseltään. Myös tutkineelta poliisilta on mahdollista kysyä puuttuvia tietoja. Käytännössä tällainen toiminta on kuitenkin melko harvinaista.

Asian käsittelyä kirjallisessa menettelyssä ei lähtökohtaisesti pidetä oikeusturvaa vaarantavana seikkana, koska vastaaja saa käännökset tuomion perusteluista sekä tuomiolauselmasta. Osa sihteereistä piti tämän vuoksi kirjallista menettelyä mahdollisesti jopa parempana vaihtoehtona verrattuna poissaolokäsittelyyn. Istunnossa kuitenkin olisi helpointa varmistua, että vastaaja ymmärtää, mistä häntä epäillään ja mitkä hänen oikeutensa ovat, sillä istunnossa vastaajalla olisi oikeus tulkkiin. Mikäli vastaaja on tunnustanut teon ja teonkuvaus ei ole riittävä, istutokäsittelylle ei sihteerien mielestä ole edes tarvetta, kunhan poliisi tai viime kädessä haastemies on varmistunut siitä, että vastaaja todella ymmärtää asian sisällön. Tällöin kirjallisen käsittelyn ei voida katsoa millään tavalla loukkaavan vastaajan oikeusturvaa. Vastaajan mahdollisilla odotuksilla kaikki sihteerit toteivat olevan vaikutusta esimerkiksi rangaistusten osalta, jotka voivat muualla olla ankarampia kuin Suomessa. Oikeusturvan kannalta tällä ei heidän mielestään ole kovinkaan isoa merkitystä.

Sihteerit tekevät käytännön työn liittyen käännettäviin asiakirjoihin, mutta käsittelijä on viime kädessä aina vastuussa siitä, mitä asiakirjoja vastaajalle käännetään. Sihteerit olivat yhtä mieltä siitä, että käsittelijäkohtaisia eroja ei ole vaan kaikki vastaajat saavat käännettyinä aina samat asiakirjat. Kääntämistä pidetään kuitenkin ”ylimääräisenä” työvaiheena verrattuna suomenkielisiin, tavallisiin juttuihin. Käännättäminen voi kestää pidemmänkin aikaa, kielestä riippuen. Toisaalta yksi sihteereistä huomioi myös sen, että tulkin käyttö istunnossakin on ylimääräinen vaihe, ja käsittelyaika venyy helposti, mikäli tulkaaminen ei ole simultaania. Sihteereiden kokemusten mukaan tuomion antamista ei ole ilmoitetusta päivästä kuitenkaan käännosten takia jouduttu siirtämään, joten ylimääräistä

viivästyistä ei kielellisten oikeuksien takia ole syntynyt. Sihteereiden mielestä kielellisiä oikeuksia ei tule nähdä negatiivisena ongelmana, vaan oleellisesti oikeusvaltion ytimeen kuuluvana piirteenä.

Käräjäoikeuksia koskevat tulevaisuuden suuntaukset jakoivat sihteereiden mielipiteitä. Suurin osa vastanneista ei nähnyt kysytyillä muutoksilla olevan vaikutusta oikeusturvan kannalta. Lisäksi sähköistyminen ei käytössä olevien järjestelmien puolesta vielä edes ole mahdollista vieraskielisten tapauksissa, joissa on täytynyt tilata käännöksiä. Yksi sihteereistä näki erityisesti käräjäoikeuksien vähentämisen negatiivisena tekijänä oikeusturvan kannalta. Sama negatiivinen vaikutus muutoksella olisi myös kantaväestön oikeusturvaan. Sähköistymistä sihteeri vastaavasti piti oikeusturvan kannalta mahdollisesti jopa positiivisena seikkana. Suomi.fi-asiointitili oli kaikille vastaajille kysymysmerkki, sillä harvat suomalaisetkaan sitä vielä käyttävät. Oma-aloitteiselle ja tietoiselle vastaajalle sen käyttö kuitenkin olisi täysin mahdollisuutta. Vaikutusta oikeusturvaan sihteerit eivät kuitenkaan nähneet.

6 POHDINTA

Vastaajan oikeusturvan kannalta kirjallista menettelyä voidaan pitää hyvänä menettelynä, sillä menettely vaatii vastaajalta nimenomaisen suostumuksen siihen, ettei pääkäsittelyä toimiteta. Lisäksi vastaajan on myönnettävä syyllisyytensä kirjallisesti. Tämän vuoksi kirjallinen menettely on oikeusturvan toteutumisen kannalta poissaolokäsittelyä turvallisempi käsittelymuoto. Kirjallisessa menettelyssä vastaajalla on lisäksi oikeus toimittaa kirjallinen lausunto, jossa hän voi esittää kantansa syytteessä esitettyihin seikkoihin. Vieraskielisen vastaajan kohdalla menettelyssä ongelmana voi kuitenkin olla asiakirjojen väärä kieli sekä käännetynkin kielen monimutkainen sanasto. Tällöin vastaajan ymmärtäminen voi jäädä hyvinkin puutteelliseksi. Mikäli tällainen tilanne tulee käräjäoikeudessa ilmi, ei asiaa tulisi käsitellä kirjallisessa menettelyssä, vaan siirtää istuntoon, jolloin tulkin avulla vastaajan ymmärtämisestä voitaisiin varmistua. Vieraskielisen kohdalla ongelmaksiksi voi nousta myös erilaiset, ja mahdollisesti väärät, oletukset suomalaisesta oikeusjärjestelmästä. Tämä tulee esiin lähinnä sellaisten vastaajien kohdalla, jotka eivät asu Suomessa eivätkä siksi tunne Suomen järjestelmää.

Tätä opinnäytetyötä varten toteutettujen asiantuntijahaastattelujen perusteella kirjallisessa menettelyssä vieraskielisen oikeusturva toteutuu kokonaisuudessaan Pirkanmaan käräjäoikeudessa vähintäänkin melko hyvin. Vieraskielisten asemaan kiinnitetään erityistä huomioita. Saadut asiantuntijalausunnot tukivatkin pääsääntöisesti kirjoittajan omia käsityksiä asiasta. Lisäksi haastatelluiden virkailijoiden vastaukset olivat hyvin linjassa toisiinsa nähden, joten voidaan olettaa toimintatapojen olevan yhtenäiset. Vieraskielisten asioita voidaan käsitellä kirjallisessa menettelyssä yhtä hyvin ja luotettavasti kuin suomenkielisten asioitakin. Molemmat haastatteluun vastanneet ratkaisijat olivatkin sitä mieltä, että suullisten istuntojen järjestäminen ei ole edes tarkoituksenmukaista kun juttu on tunnustettu, joten kirjallisen menettelyn käyttö nähdään positiivisena asiana. (Pirkanmaan käräjäoikeuden anonyymit käräjätuomari ja käräjänotaari, 2017.)

Vieraskielisten jutuissa viivästyminen on yleisin oikeusturvaa heikentävä tekijä. Monissa tapauksissa viivästyminen on käännösten vuoksi jopa todennäköistä. Useimmiten käännöspalvelut ovat helposti ja tehokkaasti käräjäoikeuden saatavilla, koska ne tilataan tuomioistuimille ostopalveluna. Harvinaisemmissa kielissä kääntäminen voi kuitenkin olla

hankalampaa, koska kääntäjiä on harvassa. Tällöin myös käsittely viivästyy, kun tarvittavia asiakirjoja ei ole saatavilla asiakkaan ymmärtämällä kielellä niin nopeasti. Tällaisen viivytyksen voidaan kuitenkin katsoa olevan tarpeellista ja jopa välttämätöntä. Ilman oikean kielisiä käännöksiä käräjäoikeus ei voi millään tavalla varmistua asiakkaan ymmärtäneen asian sisällön. Näin totesi myös haastateltu käräjänotaari (2017). Tällaisen asian käsittelyä ei välttämättä nopeuttaisi edes siirtäminen istuntoon, sillä tulkin saaminenkin voi monesti olla haasteellista. Hallituksen esityksen 63/2013 mukaan tuomioistuimen tulisi tiedustella vastaajalta tai tämän asiamieheltä, haluaako vastaaja asiakirjoista käännöksiä. Tämä ei käytännössä useinkaan toteudu, sillä haastatellut sihteerit kokivat kysymisen ja selvittämisen monesti hankalaksi sekä aikaa vieväksi lisäpalveluksi. Joskus vastaajan tavoittelu on jopa mahdotonta, koska yhteystietoja ei ole tuomioistuimen tiedossa. Usein onkin helpompaa ja nopeampaa käännättää asiakirjat suoraan kuin alkaa tavoittelemaan asianosaista. Tällöin asiakirjat käännetään vastaajan äidinkielelle. Näin ollen vastaajalle ei kuitenkaan lähetetä automaattisesti asiakirjoja suomenkielisinä.

Muita oikeusturvaa heikentäviä tai vaarantavia seikkoja ei tehdyissä asiantuntijahaastatteluuissa noussut selkeästi esiin. Muutoin vieraskielisten asioiden käsittely ei siis suuremmin eroa suomenkielisten juttujen käsittelystä ja oikeuksien voi olettaa toteutuvan kuten kuuluukin. Vaatimukset asianmukaisesta käsittelystä sekä viranomaisen toimivallasta toteutuvat periaatteessa niin automaattisesti, ettei vastaajan kielellä ole niihin mitään vaikutusta. Tämän vuoksi näistä seikoista ei edes esitetty kysymyksiä työtä varten toteutetuissa asiantuntijahaastatteluuissa. Vieraskielisellä on yhtäläinen oikeus tulla kirjallisessa menettelyssä kuulluksi kuin muillakin. Vieraskielinen voi palauttaa vastineensa omalla äidinkielellään, jolloin se suomennetaan tuomioistuimessa. Samoin vieraskielinen vastaaja voi toimia muutoksenhakutilanteessa. Ohjeet siihen hän saa joka tapauksessa omalle kielelleen käännettynä. Vieraskielisten tuomioissa on samanlaiset yksinkertaiset perustelut kuten muissakin selkeissä ja tunnustetuissa jutuissa, joissa laajemmat perustelut eivät ole tarpeen. Kirjallisessa menettelyssä annetut tuomiot tulevat julkisiksi sen antamisen jälkeen. Menettelyssä käsittelyn julkisuus on kuitenkin aina rajoitetumpaa eikä periaatteessa toteudu kenenkään vastaajan kohdalla yhtä hyvin kuin suullisessa istunnossa.

Haastatteluissa nousi esiin kuitenkin myös muita tekijöitä, jotka osaltaan parantaisivat oikeusturvaa. Näitä ovat muun muassa esitutinnan suorittaminen asianosaisten äidinkielellä sekä se, että asianosaisten tiedot olisivat asianmukaiset eikä niissä ilmenisi puutteita.

Nämä molemmat tekijät helpottaisivat samalla käräjäoikeuden työtä, mutta myös turvaisivat vastaajan asemaa. Nämä tekijät tekevät käräjäoikeuden käsittelystä joutuisampaa, kun tiedot ovat saatavilla, eikä näin ollen turhia viivästymisiä syntyisi. Lisäksi jos asia halutaan käsitellä kirjallisessa menettelyssä, voivat puutteelliset osoitetiedot jopa estää käsittelyn, jolloin asia on pakko käsitellä suullisessa istunnossa, vaikei asian laatu muuten sitä vaatisikaan.

Tulevaisuudessa on suunnitelmissa muutoksia, jotka voivat vaikuttaa vastaajan, niin suomenkielisen kuin vieraskielisenkin, oikeusturvaan ja sen toteutumiseen. Kirjallinen menettely kuitenkin lienee käytössä vielä tulevaisuudessakin. Menettelyn käyttöala saattaa kuitenkin kaventua erityisesti sakkomenettelyn laajentuessa nykyisestä. Jo nyt selkeissä tapauksissa rangaistuksen voi määrätä suoraan poliisi, jolloin rikosta ei käsitellä tuomioistuimessa lainkaan. Hallitusohjelmaan on kirjattu sakkomenettelyn laajentaminen rikosasioihin, joista voi määrätä sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Tällöin sakkomenettelyn käyttöala olisi sama kuin kirjallisen menettelyn. Sakkomenettelyssä ei tulla tulevaisuudessakaan määräämään sakkoa ankarampaa rangaistusta. Joka tapauksessa sakkomenettelyn laajempi käyttö voi vaikuttaa kirjallisessa menettelyssä käsiteltävien asioiden lukumäärään. Menettelyssä käsitellään tulevaisuudessa mahdollisesti ainoastaan juttuja, joista tuomitaan vankeutta. Vaikutusta tällä olisi ainakin tuomioistuimen henkilöstön tarpeeseen. Asiakkaan kannalta muutos näkyy keskeisesti siinä, että rangaistuksen antaakin eri viranomainen kuin aiemminkin. Oikeusturvaan koko sakkomenettelyuudistuksen on sanottu vaikuttavan positiivisesti, koska se lisää kansalaisen mahdollisuuksia vaikuttaa menettelytapaan. Lisäksi tuomioistuimen ulkopuolella määrättyihin sakkoihin saa nytkin hakea muutosta valittamalla käräjäoikeuteen. (Uusi sakkomenettely käyttöön joulukuun alusta, 2016.)

Käräjäoikeuksia ollaan tulevaisuudessa edelleen vähentämässä nykyisestä 27. Jatkossa käräjäoikeuspaikkakuntia olisi 20 ja oikeusministeriön kaavailussa on tätäkin pienempi määrä. Oikeus- ja työministeri Jari Lindström näkee tämän oikeusturvaa varmistavana hankkeena, koska pyrkimyksenä on taata tuomioistuinlaitoksen palveluiden saatavuus, kohtuullinen käsittelyaika sekä ratkaisujen laatu (Ministeri Lindström: Käräjäoikeusverkoston uudistamisella varmistetaan oikeusturvaa 2016). Hanke on saanut myös vastustusta, koska muutoksen katsotaan heikentävän kaikkien kansalaisten palveluiden saatavuutta ja monesti pidentävän matkoja istuntopaikalle, joka puolestaan kasvattaa oikeu-

denkäyntikuluja matkakulujen muodossa. Lisäksi vaarana on se, että paikkakunnilta katoavat myös muut oikeudelliset palvelut, kuten asianajotoimistot. Toisaalta etäyhteydet mahdollistavat sen, ettei asiakkaan tarvitse tietyissä tapauksissa edes tulla konkreettisesti istuntopaikalle. (Neljäsosa käräjäoikeuksista hallituksen lakkautuslistalla 2017.) Ongelma ei sinänsä koske pelkästään kirjallista menettelyä vaan yleisemmin myös koko käräjäoikeuden toimintoja. Oikeusturvaan uudistuksella selkeästi kuitenkin on vaikutusta, mutta se, onko vaikutus positiivista vai negatiivista, jää nähtäväksi. Opinnäytetyötä varten haastateltu käräjänotaari näki asiassa positiivisiakin puolia. Suuremmilla paikkakunnilla vieraskielisen on helpompaa ja nopeampaa hakeutua oman kielisen palvelun ja avun äärelle, kun sivupaikkakunnilla siihen ei välttämättä ole edes mahdollista. (Pirkanmaan käräjäoikeuden anonyymi käräjänotaari, 2017.)

Jatkotutkimusaiheeksi tälle opinnäytetyölle esitetään tarkempaa syventymistä poliisin toimiiin kirjalliseen menettelyyn soveltuviissa rikosjutuissa ja yhteistyöhön käräjäoikeuden kanssa. Näin selviäisi, millaisia käytäntöjä ja muita toimintamalleja poliisilla on, kun juttu olisi mahdollista käsitellä kirjallisessa menettelyssä ja miten poliisit kokevat kirjallisen menettelyn omassa työssään (esimerkiksi työmäärä, sopivien juttujen tunnistaminen jne.). Tätä opinnäytetyötä varten toteutetuissa asiantuntijahaastatteluuissa useampi vastaaja sanoi saumattoman yhteistyön poliisin kanssa olevan tärkeää ja käräjäoikeuden toimia helpottava tekijä. Toisaalta tärkeää olisi tutkia myös muiden käräjäoikeuksien käytäntöjä, jotta selviäisi, että toteutuuko vieraskielisten oikeusturva muissa käräjäoikeuksissa yhtä hyvin kuin Pirkanmaan käräjäoikeudessa. Yksi mahdollinen jatkotutkimusaihe olisi myös tutkia vieraskielisten muutoksenhakua ja sitä, miksi he eivät käytä oikeuttaan. Tätä työtä varten tehdyistä käräjäsihteereiden haastatteluista ilmeni, ettei kukaan ollut urallaan kohdannut tapausta, jossa vieraskielinen näin tekisi. Olisi mielenkiintoista selvittää, ovatko asiakkaat aina tyytyväisiä saamiinsa tuomioihin vai onko esimerkiksi muutoksenhakuohjeet epäselvät, jolloin asiakas ei osaa toimia oikein.

Kehitysehdotuksena tämän työn toimeksiantajalle Pirkanmaan käräjäoikeudelle esitetään viranomaisien, erityisesti siis poliisin ja käräjäoikeuden, yhteistyön vahvistamista. Tehdyistä haastatteluista ilmeni, että ongelmia on erityisesti tiedonkulussa poliisin ja käräjäoikeuden välillä, kun kaikki tieto ei siirry viranomaiselta toiselle. Tällä hetkellä esimerkiksi osoite- ja kielitiedot välittyvät poliisilta tuomioistuimelle välillä puutteellisina tai epäselvinä. Toivottavaa olisi, että poliisilta tulevissa asiakirjoissa sisältö olisi aina yhtä

kattavaa ja tasalaatuista. Yhteistyön saumaton toimiminen olisi tärkeää siksi, että se helpottaisi kärjäsihteereiden työtaakkaa, erityisesti vieraskielisten asioissa, kun asiakkaan perustietoja ei tarvitsisi arvailla tai kysellä. Myös asioiden turha viivästyminen voitaisiin tällä keinolla välttää. Lisäksi asioita ei tarvitsisi siirtää turhaan istuntoon, esimerkiksi puutteellisten osoitetietojen vuoksi, kun asia muuten sopisi käsiteltäväksi kirjallisesti.

Haastatteluiden perusteella toimintatavat vieraskielisten asioissa ovat erittäin yhtenäiset ja kaikkien asiaa käsittelevien tiedossa. Kärjäoikeuden tietoisuuteen on kuitenkin hyvä saattaa yhden kärjäsihteerin haastattelussa ilmenneet esimerkitapaukset, joissa vastaaja ei ollut asiakirjojaan ymmärtänyt. Ongelmia on siis käytännön tasolla havaittu ja on tärkeää, että ne tulevat selkeästi esille, eivätkä jää vain asian käsittelyyn osallistuneen sihteerin ja ratkaisijan tietoon. Aina vieraskielisen kohdalla asiaa käsittelevien virkailijoiden on oltava erityisen tarkkoja, jotta aineisto käännetään oikealle kielelle. Aina esimerkiksi englantikaan ei ole kieli, jota vastaaja ymmärtäisi sen paremmin kuin suomeakaan, joten käännöstä varten olisi tärkeää tietää vastaajan äidinkieli, eikä tehdä oletuksia.

Tämän opinnäytetyön tekeminen oli kaiken kaikkiaan erittäin opettavainen prosessi. Haastavaa aihevalintaa tuki halu kehittyä ja päästä haastamaan itsensä. Kirjoittajan oma-kohtaisesta kärjäsihteerin työkokemuksesta huolimatta aihe vaati syvällistä perehtymistä ja tiedonhankintaa. Asiasisältö työssä oli niin laaja, että aiheen rajaaminen sekä käsitteiden määrittely aiheuttivat hankaluuksia. Suurimmat haasteet kuitenkin kohdattiin aika-auluttamisessa, kun opiskelujen ja työelämän yhdistäminen ei aina onnistunut niin vauhtomasti kuin alkuun oli ajateltu.

LÄHTEET

de Godzinsky, V-M. 2010. Kirjallinen menettely rikosasioissa. Helsinki: Hakapaino Oy.

de Godzinsky, V-M. 2011. Kirjallinen menettely rikosasioissa. Oikeus 1/2011, s. 93–103).

Frände, D., Helenius, D., Hietanen-Kunwald, P., Hupli, T., Koulu, R., Lappalainen, J., Lindfors, H., Niemi, J., Rautio, J., Saranpää, T., Turunen, S., Virolainen J., & Vuorenpää, M. 2016. Prosessioikeus. Talentum Media Oy.

Hallberg, P., Karapuu, H., Ojanen, T., Scheinin, M., Tuori, K. & Viljanen, V-P. 2011. Perusoikeudet. Helsinki: WSOYpro 2011.

HE 309/1993 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 1/1998 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi Suomen hallitusmuodoksi.

HE 78/2000 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle tuomarin esteellisyyttä koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 271/2004 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain, oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien rikosasioiden käsittelyä käräjäoikeudessa koskevien säännösten muuttamisesta.

HE 233/2008 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 105/2009 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle muutoksenhakua käräjäoikeudesta koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 63/2013 vp Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta.

Kansalaisuuslaki 16.5.2003/359

Kielilaki 6.6.2003/423

Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 30.3.2007/370

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689

Laki oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä 29.5.2009/362

Laki tuomioistuinharjoittelusta 25.8.2016/674

Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 400/2015

LaVM 1/2006 vp - HE 271/2004 vp Hallituksen esitys laeiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain, oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien rikosasioiden käsittelyä käräjäoikeudessa koskevien säännösten muuttamisesta.

Mäenpää, O., 2017. Julkisuusperiaate. Talentum pro. Luettu 9.5.2017.
<https://verkkokirjahylly.almatalent.fi.elib.tamk.fi/teos/CAGBFXHUG#>

Määttä, P., 2014. Rikosasian joutuisa käsittely-perusoikeus ja tuomarin velvollisuus. Lakimies 3/2014, 429–434. Luettu 9.5.2017.

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4

Oikeus.fi. 26.2.2016. Käräjäoikeudet, Jatkokäsittelylupa. Luettu 9.5.2017.
<https://oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/muutoksenhaku/jatkokasittelylupa.html>

Oikeus.fi. 26.2.2016. Käräjäoikeudet, Tyytymättömyyden ilmoitus. Luettu 9.5.2017.
<https://oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/muutoksenhaku/muutoksenhakeminen.html>

Oikeus.fi. 6.4.2016. Pirkanmaan käräjäoikeus. Luettu 9.5.2017.
<https://oikeus.fi/karajaoikeudet/pirkanmaankarajaoikeus/fi/index.html>

Oikeus.fi. 1.1.2016. Rikosjutun käsittely käräjäoikeudessa, Näin oikeudenkäynti etenee. Luettu 9.5.2017.
<https://oikeus.fi/fi/index/esitteet/rikosjutunkasittelykarajaoikeudessa/nainoikeudenkayntietenee.html>

Oikeus.fi. Rikosjutun käsittely käräjäoikeudessa, Näin tuomiosta valitetaan. Luettu 9.5.2017.
<https://oikeus.fi/fi/index/esitteet/rikosjutunkasittelykarajaoikeudessa/naintuomiostavalitetaan.html#top>

Oikeusministeriö. 17.11.2016. Uusi sakkomenettely käyttöön joulukuun alusta. Luettu 9.5.2017.
<http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2016/11/uusisakkomenettelykaytoonjouluukuunalusta.html>

Oikeusministeriö. 11.2.2016. Ministeri Lindström: Käräjäoikeusverkoston uudistamisella varmistetaan oikeusturvaa. Luettu 9.5.2017.
<http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2016/02/ministerilindstromkarajaoikeusverkostonuudistamisellavarmistetaanoikeusturvaa.html>

Palmu, S. 2014. Vieraskielinen tulkkaus ja kääntäminen rikosoikeudellisissa menettelyissä. Kajaanin ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

PeVL 31/2005 vp - HE 271/2004 vp Hallituksen esitys laeiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain, oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien rikosasioiden käsittelyä käräjäoikeudessa koskevien säännösten muuttamisesta.

Pirkanmaan käräjäoikeuden anonymina pysyvä haastateltu käräjänotaari.2017. Sähköpostihaastattelu 17.2.2017. Haastattelija Simola, S. Tampere.

Pirkanmaan käräjäoikeuden anonymina pysyvä haastateltu kärjäsihteeri A. 2017. Sähköpostihaastattelu 17.2.2017. Haastattelija Simola, S. Tampere.

Pirkanmaan käräjäoikeuden anonymina pysyvä haastateltu kärjäsihteeri B. 2017. Sähköpostihaastattelu 17.2.2017. Haastattelija Simola, S. Tampere.

Pirkanmaan käräjäoikeuden anonymina pysyvä haastateltu kärjäsihteeri C. 2017. Sähköpostihaastattelu 20.2.2017. Haastattelija Simola, S. Tampere.

Pirkanmaan käräjäoikeuden anonymina pysyvä haastateltu kärjäsihteeri D. 2017. Sähköpostihaastattelu 20.2.2017. Haastattelija Simola, S. Tampere.

Pirkanmaan käräjäoikeuden anonymina pysyvä haastateltu kärjäsihteeri E. 2017. Sähköpostihaastattelu 20.2.2017. Haastattelija Simola, S. Tampere.

Pirkanmaan käräjäoikeuden anonymina pysyvä haastateltu kärjätuomari. 2017. Sähköpostihaastattelu 7.3.2017 Haastattelija Simola, S. Tampere.

Rikoslaki 19.12.1889/39

Saraviita, I., 2011. Perustuslaki. Helsinki: Talentum 2011.

Savolainen, J., 22.11.2012. Väitös vastaajan poissaolosta rikosasian käsittelystä käräjäoikeudessa. Luettu 9.5.2017.

<https://www.edilex.fi/uutiset/34410?allWords=v%C3%A4it%C3%B6s+vastaajan+poissaolosta&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=548044>

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

Suomen virallinen tilasto (SVT). 10.6.2014. Käräjäoikeuksien rikosasioiden ratkaisut. Liitetaulukko 2. Käräjäoikeuksissa ratkaistujen rikosasioiden käsittelyajat ratkaisukoonpanon mukaan 2013. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 9.5.2017

http://www.stat.fi/til/koikrr/2013/koikrr_2013_2014-06-10_tau_002_fi.html

Tieteen termipankki. 29.6.2015. Oikeustiede: tuomion perustelevminen. Luettu 9.5.2017.

http://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:tuomion_perustelevminen

Vennelä, S. 2015. Kielelliset ongelmat rikosasian kirjallisessa menettelyssä: haastemiehen näkökulmasta. Turun ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Virsta- Virtual statistics. Puolistrukturoitu haastattelu. Luettu 9.5.2017.

<https://www.stat.fi/virsta/tkeruu/04/02/>

Yle uutiset. 27.1.2017. Neljäsosa käräjäoikeuksista hallituksen leikkauslistalla – ”Olisi pitänyt tarkemmin selvittää vaikutukset kansalaisen oikeusturvaan”. Luettu 9.5.2017.

<http://yle.fi/uutiset/3-9428258>

LIITTEET

Liite 1. Haastattelulomake

ASiantuntijahaastattelu

Kysymykset (ja apukysymyksiä pohdinnan tueksi)

1. Toteutuuko oikeusturva kirjallisessa menettelyssä mielestäsi vieraskielisen kohdalla samalla tavalla kuin suomalaisen?
 - tuomion perustelut, julkisuus, muutoksenhaku, vastaajan oikeus tulla kuulluksi: toimitaanko aina samalla tavalla vaikka asiakas ei ole suomenkielinen
 - voiko vieraskielisen asian käsittely jostain syystä viivästyä helpommin kuin suomalaisen? Miksi? Mistä syistä?

2. Millä keinoilla oikeusturvan toteutumista vieraskielisten kohdalla voisi parantaa?
 - auttaisiko tähän esimerkiksi syyttäjän pikahaasteiden käyttäminen

3. Mitkä asiat voivat erityisesti vaarantaa oikeusturvan toteutumisen vieraskielisen vastaajan kohdalla?
 - voisiko oikeusturvan kannalta olla jopa parempi, ettei vieraskielisten vastaajien juttuja käsiteltäisi kirjallisessa menettelyssä? Onko vaikutusta?
 - o voisiko vieraskielisten kohdalla käyttää poissaolokäsittelyä?
 - voiko vieraskielisen (ulkomaalaisen) vastaajan kotimaan erilainen lainsäädäntö vaikuttaa vastaajan odotuksiin siitä miten viranomainen toimii ja toisaalta myös oikeusturvan toteutumiseen?

4. Ovatko kielelliset oikeudet ongelma?
 - mitä kaikkea materiaalia vastaajalle käännetään?
 - o onko käsittelijäkohtaisia eroja vai käännetäänkö aina kaikki asiakirjat
 - voivatko kielelliset ongelmat /kääntäminen vaikuttaa negatiivisesti käsittelyaikaan?
 - o esim. verrattuna istuntokäsittelyyn, jossa tulkki paikalla tai poissaolokäsittely

5. Miten tulevaisuuden muutokset voivat vaikuttaa vieraskielisten oikeusturvan toteutumiseen?
 - käräjäoikeuksien väheneminen
 - käräjäoikeuksien sähköistyminen
 - suomi.fi asiointitili